

DOM

Afsagt den 16. december 2013 i sag nr. BS 1-1131/2012:

H

...

mod

M

...

Sagens baggrund og parternes påstande

Denne sag er anlagt ved Retten i Randers den 16. august 2012. Parternes fællesbo er den 27. marts 2012 taget under bobehandling ved Skifteretten i Randers og sagen er indbragt efter ægteskabsskiftelovens § 2, stk. 1.

Spørgsmålet i sagen er om, hvorvidt ejendommen E2 tilhører H som særeje, eller om ejendommen tilhører H som fælleseje/anpartssæreje. Såfremt retten kommer frem til, at ejendommen tilhører H som særeje, har M nedlagt en påstand om tilkendelse af vederlagskrav.

H har nedlagt følgende påstande:

1. M tilpligtes at anerkende, at ejendommen matr.nr. ... X by, m.fl., beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro (E2), tilhører hende som særeje, og at M alene har et vederlagskrav i medfør af retsvirkningslovens § 23, stk. 2 på kr. 220.000.
2. M tilpligtes at anerkende, at indtægterne af Hs særeje optjent efter d. 01.10.1990 tilhører hende som særeje, jf. RVL § 28, stk. 3.

Overfor Ms selvstændige påstande har H nedlagt påstand om frifindelse.

M har overfor begge Hs påstande nedlagt påstand om frifindelse.

Endvidere har M nedlagt følgende selvstændige påstande: Principalt at H dømmes til at anerkende, at ejendommen matr. nr. ... m.fl., X By, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro

tilhører hende som fælleseje. Subsidiære at H dømmes til at anerkende, at ejendommen matr. nr. ... m.fl., X By, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro tilhører hende som anpartssæreje med 26,65 % fuldstændigt særeje og 73,35 % fælleseje. Mere subsidiært at H dømmes til at anerkende, at M under skiftet af parternes fællesbo har et vederlagskrav på 8.026.118 kroner.

Oplysningerne i sagen

H og M indgik ægteskab den 19. juni 1964 og blev separeret ved dom af 23. november 2010.

I 1978 erhvervede H 1/3 af en ejendom kaldet E1 i Randers for 680.000 kroner. Forud for erhvervelsen havde gården været ejet af Hs nu afdøde mor, A. Erhvervelsen skete således at H og hendes to brødre erhvervede 1/3 af gården hver. Af købesummen på 680.000 kroner, var 300.000 kroner en gave fra moren til H og 380.000 kroner blev berigtiget ved overtagelse af et eksisterende lån. I skødet bestemte moren at ejendommen skulle tilhøre H som særeje. I forbindelse med erhvervelsen var gavemomentet således 44%. Der blev ikke i skødet taget stilling til hvilken formueordning som eventuelle indtægter og/eller surrogater fra ejendommen skulle have.

H solgte E1 i 1987 og fik afregnet a conto handelsprovenu med 2.124.000 kroner. Hs salg af E1 skete i forbindelse med et samlet salg af hele gården, hvorfor også Hs brødre solgte deres andel ved denne handel.

Det er Hs opfattelse at pengene fra salget blev indsat på en særskilt konto i Privatbanken, som af ægtefællerne blev kaldt "Den gyldne Bankkonto".

Den 17. november 1988 købte H ejendommen "E2" af sin mor for 3.521.335 kroner. Af købesummen blev 220.000 kroner givet som gave fra moren til H. Gaven blev ikke gjort til særeje. Resten af købesummen blev berigtiget ved optagelse af lån samt kontant betaling.

Parterne er ikke enige om, hvorvidt den kontante del af købesummen blev betalt med midler fra "Den gyldne Bankkonto". Det er Hs opfattelse at købesummen er betalt med midlerne fra "Den gyldne Bankkonto" og at disse midler var særeje og det er Ms opfattelse, at købesummen ikke er betalt herfra, og at midlerne ikke er særeje.

H optog et realkreditlån med pant i E2 på 2.110.000 kroner. Det er Hs opfattelse, at 1.041.812,50 kroner af lånet blev afregnet til moren som en del af berigtigelsen af købesummen og resten af provenuet fra lånet blev beholdt af hende selv.

Det er Hs opfattelse, at købesummen er blevet berigtiget ved modtagelse af et gavebeløb på 220.000 kroner, ved betaling af kontantbeløb på i alt 1.713.278,57 kroner, som blev betalt over flere gange, ved modregning af penge fra et skovsalg på 16.433,69 kroner, husleje på 2.000 kroner, a conto beløb for forpagtning på 50.000 kroner, ved betaling af As del af stempelafgift på 24.868 kroner, ved indløsning af gammel obligationer for 404.582,75 kroner, ved indløst af gammel obligationer (rest kontant) for 57.918,87 kroner samt endvidere kontant betaling af 1.041.812,50 kroner, som blev skaffet ved optagelse af lån med pant i E2. I alt betalte H således 3.030.400,69 kroner, hvorefter A skyldte H 10.017,76 kroner, som var blevet betalt for meget.

Under ægteskabet drev H E2 under virksomhedsordningen og M drev virksomheden Jyske Entreprenør Service. Parterne er enige om, at H førte bogholderiet for både Jyske Entreprenør Service og E2.

Parterne er enige om, at M har udført drift- og vedligeholdelsesarbejde på E2 under ægteskabet, men er ikke enige om, hvorvidt han er blevet betalt for dette arbejde.

A afgik ved døden den 28. marts 2010. H arvede omkring 800.000 kroner og parterne er enige om, at arven var særeje.

I 2000 blev der købt en vindmølle for omkring 5.500.000 kroner. Møllen blev finansieret ved optagelse af lån i BG Bank. Lånet var ved skiftet tilbagebetalt.

Parterne har under sagen stillet en række spørgsmål til deres fælles revisor, statsautoriseret revisor Ole Vestergaard, som har besvaret spørgsmålene ved brev af 25. oktober 2013.

Der er stillet følgende spørgsmål og der er givet følgende svar herpå:

Spørgsmål 1: Er mellemregningskontoen mellem parternes to virksomheder blevet udlignet pr. 23. november 2010?

Svar: Der er ingen decideret finanskonto med benævnelsen mellemregningskonto med Y-firma hverken pr. 31/12 2009 eller pr. 31/12 2010.

Derimod er der i E2 tilgodehavender pr. 31/12 2009 med DKK 90.348 jf. årsrapport for 2009 (bilag 41) og kreditorer pr. 31/12 2009 med DKK 15.350 jf. årsrapport for 2009 (bilag 41). Vi har anmodet H om at fremskaffe kopi af saldi pr. 31/12 2009. Vi kan oplyse, at bilagene viser, at der ingen mellemværende beløb er vedrørende Y-firma pr. 31/12 2009, men kun med øvrige debitorer/kreditorer. Endvidere kan vi oplyse at finanskontiene for tilgodehavender og kreditorer i E2 er DKK 0 pr. 23/11 2010.

Spørgsmål 2a: Hvad udgjorde købesummen for vindmøllen i 2000, og hvad udgjorde opførelsesomkostningerne?

Svar: Købesummen for vindmøllen har ud fra E2s årsrapport for 31/12 2000 (bilag 32) været DKK 5.280.313 excl. moms, hvilket er incl. opførelsesomkostninger. Endvidere bliver der betalt DKK 365.000 for en 5-årig forudbetalt forsikring- og servicekontrakt.

Spørgsmål 2b: Hvorledes blev disse udgifter finansieret?

Svar: Med udgangspunkt i årsrapporten for 2000 for E2 (bilag 32) er det vores opfattelse at vindmøllen blev finansieret via BG Bank. Der blev således optaget et lån i 1999 på DKK 4.000.000, hvor provenuet blev indsat på en kassekredit/indlånskonto i BG Bank. Efterhånden som der blev bygget, blev der højst sandsynligt betalt fra denne konto, og som det fremgår, er der ultimo 2000 en samlet gæld til BG Bank på DKK 5.189.825. I 2000 har der været elsalg fra vindmøllen på DKK 249.139 excl. moms, som formodes at være blevet indsat på denne konto i BG Bank idet der jf. årsrapport for 2000 for H og M (bilag 55) skulle gives transport i elafregninger m.v. Ved finansiering af vindmøller er det sædvanligt, at der etableres et lukket likviditetsmæssigt kredsløb omkring anlæg og drift af vindmøller indtil lånet er afdraget.

Spørgsmål 3: Er Hs kontante arv i 2000 på 798.429,67 efter Hs forældre helt eller delvist indgået i mellemregningskontoen med virksomheden, som ifølge regnskabet pr. 31. december 2001 udgjorde kr. 596.525?

Svar: Vi har medtaget Hs arv i 2000 med DKK 795.000. Herudover er der udtræk/obligationsrenter for DKK 76.380. Ifølge vores notater fra 2000 ser det ud til, at H har købt aktier for ca. DKK 106.000. Disse aktier er ikke indgået i E2, da der skattemæssigt ikke må være aktier i en virksomhed, som anvender virksomhedsordningen. Endvidere ser det ud til, at Hs indlånskonto i Jyske Bank er forøget med godt DKK 140.000 til godt DKK 200.000, der er udlånt DKK 250.000 til Y-firma, og jf. årsrapport for 2000 for E2 (bilag 32) er der i årets løb indskudt DKK 221.393, hvorefter mellemregningskontoen mellem H og E2 ultimo 2000 udgør DKK 218.949. Indskuddet på DKK 221.393 er desværre behæftet med en fejl, idet elsalg modtaget primo 2001 med DKK 178.901 i årsregnskabet for 2000 var forventet modtaget og var derfor modregnet på indskuddet. Uden denne fejlpostering ville indskuddet havde været DKK 178.901 højere. Det modsatte gør sig gældende i 2001 og fejl er oplyst i formueforklaringen i H og M's årsregnskab for 2001 side 8 (bilag 56).

I 2001 er der jf. årsrapport for E2 (bilag 33) indskudt yderligere DKK 377.676 og købt aktier for ca. DKK 33.000. Samtidig har vi noteret, at Hs konto i Jyske Bank er nedbragt med DKK 199.944, og der modtages DKK 63.500 i obligationsrenter og DKK 16.799 i udtræk. Mellemregningskontoen udgør ultimo DKK 596.625.

Spørgsmål 4: Hvorledes er provenuet fra Ms salg af aktier i Z A/S i 2001 for kr. 1.173.577 blevet anvendt?

Svar: Vi har registeret en salgssum på Z A/S i 2001 på DKK 1.173.577, som jf vores notater delvist er finansieret via 2 stk. gældsbreve, hvor der ultimo 2001 var en restgæld på DKK 862.654 jf. årsrapport for 2001 for Y-firma (bilag 85). I 2001 er der således indskudt DKK 919.025 på mellemregningskontoen mellem M og Y-firma. Vi har noteret, at M i 2001 har indbetalt DKK 330.000 i frivillig skat, hvilket formodes at stamme fra den kontante udbetaling ved salget af Z A/S.

Spørgsmål 5a: Hs havde pr. 31. december 2009 en mellemregningskonto med virksomheden E2, hvorefter hun skyldte virksomheden kr. 1.211.936. Det ønskes oplyst, hvorledes denne mellemregningskonto er opstået.

Svar: Der er rigtigt, at H havde en mellemregningskonto med E2 pr. 31/12 2009 på DKK 1.211.936. Men dette betyder, at E2 skylder H DKK 1.211.936 og ikke som I skriver, at H skylder E2 DKK 1.211.936.

Belysning af hvorledes mellemregningskontoen mellem H og E2 er opstået kan beskrives ved først at beskrive forløbet af mellemværende med Y-firma:

Som det fremgår af årsregnskab for E2 for 1999 (bilag 31) har H hævet DKK 601.289, som vi har noteret er anvendt til køb af obligationer med netto DKK 303.861. Samme år er der udlånt DKK 550.000 til Y-firma, og nedbragt indestående i pengeinstitut med DKK 322.329. Ifølge årsregnskab for 1998 er der indestående i pengeinstitut med DKK 322.329, som ikke er fordelt imellem H og M. Imidlertid har vi en fordeling af renteindtægter i 1999 med DKK 43,94 til M og DKK 11.863,31 til H. På det grundlag må vi antage, at langt hovedparten af indestående vedrører H. Herefter kan udledes, at en andel af hævning for E2 og nedbringelse af indestående i pengeinstitut er anvendt til udlån til Y-firma.

I 2000 (bilag 55) er udlån til Y-firma øget med DKK 250.000, hvorefter lånet udgør DKK 800.000.

I 2001 (bilag 56) er udlån til Y-firma øget med DKK 130.000, hvorefter lånet udgør DKK 930.000.

I 2002 (bilag 57) er udlån til Y-firma nedbragt med DKK 200.000, hvorefter lånet udgør DKK 730.000.

I 2003 (bilag 58) er udlån til Y-firma øget med DKK 120.000, hvorefter udlånet udgør DKK 850.000. Samme år er obligationsalg/udtræk.

I 2004 (bilag 59 + 36) afdrages lånet med DKK 717.232 til DKK 132.768. En andel af afdrag på DKK 650.000 indsættes på en bankkonto.

I 2005 (bilag 37) er der afdraget DKK 127.871, hvorefter der er en mellemregningskonto på DKK 4.897.

Fra 2006 udgår finanskontoen mellemregning med Y-firma og vi har derfor ingen information udover oplysningerne i spørgsmål 1, hvor saldoen pr. 31/12 2009 og 23/11 2010 udgør DKK 0.

Herefter kan forløbet af mellemregningskontoen mellem E2 og H beskrives således:

Som det fremgår af spørgsmål 3 er der ultimo 2001 en mellemregningskonto på DKK 596.625 (bilag 33).

I 2002 (bilag 34) er der indskudt DKK 200.000 på mellemregningskontoen, som sandsynligvis stammer fra afdrag på lån fra Y-firma, og ultimo 2002 udgør mellemregningskontoen DKK 796.625.

I 2003 (bilag 35) indskydes DKK 250.000 på mellemregningskontoen og samme år er der udtrækkes/sælges netto for DKK 417.395 obligationer. Ultimo 2003 udgør mellemregningskontoen DKK 1.046.625.

I 2004 (bilag 36) overføres 2 1/3 grund med DKK 823.667 og obligationer med DKK 358.595 i alt DKK 1.182.262 til E2 – bogført som indskud. Herudover er der indskudt DKK 1.195.004 på mellemregningskontoen, som herefter udgør DKK 2.241.629. Indskuddet på DKK 1.195.004 sammensættes af indestående bank DKK 798.513, resterende udlån med Y-firma med DKK 132.768 samt nettosalg/udtræk obligationer med DKK 264.780.

I 2005 (bilag 37) hæves DKK 123.087 fra mellemregningskontoen, som ultimo 2005 udgør DKK 2.118.542.

I 2006 (bilag 38) hæves DKK 95.579 fra mellemregningskontoen, som ultimo 2006 udgør DKK 2.022.963.

I 2007 (bilag 39) hæves DKK 62.882 fra mellemregningskontoen, som ultimo 2007 udgør DKK 1.960.081.

I 2008 (bilag 40) hæves DKK 157.659 fra mellemregningskontoen, som ultimo 2008 udgør DKK 1.802.422.

I 2009 (bilag 41) hæves DKK 590.486 fra mellemregningskontoen, som ultimo 2009 udgør DKK 1.211.963.

Ud fra det forhold at udlån til Y-firma, indestående i Jyske Bank, værdipapirer og indskud på mellemregningskonto i E2 tilhører H, har vi ikke anført forklaring af følgende:

2000	25.000
2001	81.000
I alt	106.000

Vi henviser til vedlagte opgørelse bilag A.

På ovenstående baggrund er det vores opfattelse af mellemregningskontoen mellem E2 og H er opstået med indskud fra H på nær ovenstående DKK 106.000, hvor vi ikke umiddelbart har anført forklaring. Ved at gennemgå det foreliggende materiale yderligere og mere dybdegående kan der komme supplerende oplysninger.

Spørgsmål 5b: Hvad udgjorde mellemregningskontoen pr. 23. november 2010?

Svar: Vi har ikke opgjort mellemregningssaldoen pr. 23/11 2010, men kan oplyse, at der pr. 31/12 2010 er en samlet hævning i 2010 på DKK 218.540, hvorefter mellemregningskontoen mellem E2 og H ultimo 2010 udgør DKK 993.396 (bilag 42).

Spørgsmål 6: Er mellemregningskontoen udtryk for, at H har indskudt midler i virksomheden? Eller er der tale om et uhævet overskud?

Svar: Ja mellemregningskontoen er udtryk for, at H har indskudt midler i virksomheden, og ikke udtryk for uhævet overskud. Som det fremgår af spørgsmål 5a har vi ikke umiddelbar anført forklaring på DKK 106.000 af mellemregningskontoen.

Spørgsmål 7: Hvilke midler er anvendt til erhvervelse af, forbedring af og afdrag på gæld i virksomheden E2 i perioden 1988 til 23. november 2010? Hvorfra stammer disse midler – eller sagt med andre ord: Hvordan er disse midler oprindeligt kommet ind i Hs formuesfære?

Svar: Ud fra årsregnskabet for E2 for 1988 (bilag 20) kan vi konstatere, at der ud over gave er indskudt DKK 262.061, hvoraf DKK 224.000 oplyses indskudt fra "Den gyldne konto". Der er således en manko på DKK 38.061, som muligvis har sammenhæng med nogle checkudstedelser primo 1989.

Ud fra årsregnskabet for E2 for 1989 (bilag 21) kan vi konstatere, at der er indskudt DKK 968.537, hvor der samme år oplyses indsat blandt andet DKK 1.451.218,50 fra "Den gyldne konto". En andel af indskud er anvendt til obligationskøb, som steg med DKK 989.712. Fra "Den gyldne konto" er der hævet et direkte obligationskøb med DKK 404.502. Herudover er "Den gyldne konto" nedbragt med DKK 151.321. Ud fra ovenstående er købet og driften finansieret via "Den gyldne konto".

Idet vi fra H har forstået, at "Den gyldne konto" stammer fra en arv, er det vores konklusion, at køb og drift af E2 har været finansieret af den løbende drift samt indskud fra "Den gyldne konto", idet vi dog ikke har gennemgået årsregnskaberne for årene 1990 – 1998 og idet vi fra 1999 henviser til beskrivelsen om DKK 106.000 jf. spørgsmål 5a.

Spørgsmål 8: E følgende udsagn korrekt: Hvis H indskylder kr. 500.000 i virksomheden og herefter anvender disse til nedbringelse af gælden i virksomheden, vil indskudskontoen stige med kr. 500.000 og gælden falde med kr. 500.000?

Svar: Hvis H indskyder DKK 500.000 i E2 til nedbringelse af gælden i E2, vil mellemregningskontoen (altså ikke indskudskontoen som I skriver) stige med DKK 500.000 og gælden vil falde med DKK 500.000.

M har opgjort sit vederlagskrav til i alt 8.026.118 kroner. Beløbet er fastsat ud fra at der på indskudskontoen den 31. december 2009 og 2010 var i alt 2.814.612 kroner, på mellemregningskontoen den 31. december 2009 var 1.211.936 kroner, hvoraf der skal fratrækkes fællesejemidler indskudt i 2004 på 823.667 kroner og det anerkendte vederlagskrav på 220.000 kroner, således at kravet vedrørende kontoerne kan opgøres til 3.202.881 kroner. Hertil kommer afdrag på gælden i E2 med 4.823.237 kroner, således at det samlede vederlagskrav er på 8.026.612 kroner.

H har fri proces til sagen.

M har fri proces til nedlæggelse af påstand om frifindelse over for Hs påstande, samt til at nedlægge selvstændig påstand om vederlagskrav.

Forklaring

Parterne har under ægteskabssagen afgivet forklaring, hvorfor parterne under denne sag alene har afgivet en supplerende forklaring.

Parternes tidligere forklaring fremgår af retsbogen af 23. november 2010, hvoraf det fremgår, at parterne har forklaret følgende:

Sagsøgeren, M, forklarede behørigt formålet, at han er folkepensionist. Han har tidligere drevet selvstændig virksomhed med handel af entreprenørmaskiner og gaffeltrucks under navnet Y-firma. Han startede driften af firmaet i 1968. Driften ophørte lige så stille, og han blev afmeldt fra moms pr. 1. januar 2010. Han har haft ansat forskellige medarbejdere, herunder mekanikere, og på det tidspunkt, hvor der var flest ansat, var der nok omkring 6 personer. Det var H, der førte kassebogen, og det var han ikke involveret i. Når han fik penge ind i virksomheden, afleverede han dem til H, der herefter foretog bogføring. Han afleverede også regninger til H med henblik på betaling. Revisoren modtog herefter papirerne fra H. Revisoren har ikke lavet bogføring. H lavede også det foreløbige regnskab, der herefter blev revideret af revisoren. De havde et årligt møde med revisoren, hvor regnskabet blev gennemgået.

I 1978 købte H en andel af E1 i Randers. I 1979 flyttede de ud på ...vej. H fortalte, at hun skulle købe en andel af E1. Han var ikke involveret i drøftelserne og aftalen herom, men fik af H at vide, at hun havde fået ejendommen overdraget. Han fik oplyst, at H i den forbindelse fik en gave på 300.000 kr., og han formodede, at det var det, der var særeje. Fra H købte ejendommen E1 og frem til salg, var han involveret i nogle af de praktiske opgaver omkring ejendommen, men ellers havde han ikke noget med driften at gøre. Da H solgte ejendommen, var han heller ikke involveret i det. Da E1 blev solgt i 1987, vidste han godt, at H fik nogle penge, men de drøftede ikke, hvordan beløbet på omkring 2 millioner kroner skulle anbringes. Han havde på det tidspunkt ingen indsigt i den gyldne bog, og det har han heller ikke haft efterfølgende. Han ved ikke, hvad H gjorde ved pengene.

I 1988 sagde en bekendt til dem, at det nok ville være en god ide at købe en ejendom. H købte herefter E2 af sin mor. Han deltog ikke i aftalerne omkring køb af ejendommen. Han fik bare at vide, at H havde købt ejendommen. Det er en ejendom på 250 tønder land, hvoraf de 100 tønder land er skov. Der er endvidere bygninger på ejendommen. Det er ham, der har sørget for skoven og indgået aftaler med skoventreprenøren. H sørger for betaling af indtægter og udgifter. De 150 tønder land landbrugsjord har været bortforpagtet hele tiden, bortset fra 1 år, på grund af noget EU tilskud, men det år var der indgået en aftale med forpagteren. I bygningerne er der to beboelser. Der har boet et ægtepar i den ene, og de har passet haven og slået græs m.v. I begyndelsen passede de selv ejendommens udenomsarealer. De har kun brugt ejendommen til sommerhus og har aldrig boet der.

I 2000 blev der installeret en vindmølle. Han fik ikke nogen information om, hvordan det blev ordnet økonomisk. Han vidste ikke, at de 220.000 kr. blev givet som gave. Han vidste heller ikke, hvordan de resterende 3,3 millioner kr. blev finansieret, udover at han var klar over, at H havde de ca. 2,2 millioner kr., og så blev der optaget lån. Regnskabet for E2 stod H også for. Hun bogførte ind- og udgifter, herunder leje, forpagtningsafgiften og udgifter til vindmøllen. Han har efterfølgende fundet ud af, at JES's kassekredit er gået over gården og omvendt. Det er ikke noget, de har drøftet, idet H hele tiden har stået for de økonomiske forhold. En gang om året var de til møde hos revisor, hvor regnskabet blev gennemgået, og han kunne her se, at der var en mellemregning, hvilket dækkede over mellemværendet mellem JES og E2. Det var i øvrigt ikke noget, der blev drøftet nærmere. Vindmøllen kostede 6 millioner kr. Han blandede sig ikke i finansieringen, men vidste, at H fik et lån. Afdrag på vindmøllen og regninger i den forbindelse er også taget fra den fælles kassekredit. Han har sørget for de praktiske ting omkring vindmøllen.

Vedrørende E1 fik han at vide, at der var en gave på 300.000 kr. fra Hs mor. Det var det, han regnede med, var særeje. Han har ikke set skødet. I forbindelse med salget i 1988 talte han ikke med H om, hvorvidt dette beløb var særeje. De har ikke drøftet, hvad der skulle ske ved dødsfald eller eventuel separation eller skilsmisse. Han vidste, at E2 ikke var særeje, fordi det havde han fået at vide af Hs mor. Han havde spurgt Hedvig om det, fordi ellers ville han ikke gå og lave alt det arbejde ved ejendommen, som han gjorde. Det var nemmere at tale med Hedvig om det. H har aldrig villet snakke om særejet. Det var en oplysning, han fik fra Hedvig, efter at H havde købt E2.

Sagsøgte, H, forklarede behørigt formålet, at de blev gift den 19. juli 1964. Hun begyndte at læse jura, men holdt op indenfor det første år, fordi hun fik børn, og fordi de startede firmaet Y-firma. Hun har en bogholderieksamen og merkonomuddannelse. Hun har i hele perioden passet bogholderiet ved E2 og Y-firma. Hun har endvidere i en periode på et par år arbejdet ved ... Kommune, hvor hun også havde med bogføring at gøre. Ellers har hun ikke arbejdet udenfor hjemmet. De har 3 børn, hvoraf den yngste er 39 år.

I 1978 købte hun af sin mor en andel af E1. De er 3 søskende, og moderen syntes, at de skulle have overdraget ejendommen. Der var 18 matrikelnumre, og de fik 6 hver. Hun fik ejendommen som særeje. Det var ikke noget, der blev drøftet specielt, men hendes mor og far havde forinden bestemt, at det, deres børn skulle have i arv eller gave, skulle være særeje. Det havde forældrene lavet papir på, men det er blevet væk. Hun fik en gave på de 300.000 kr. og overtog gælden. Hun betalte i øvrigt ikke noget til moderen. M vidste godt, at det var særeje, fordi han kendte til det stykke papir, som moderen og faderen havde lavet om særeje. Hun solgte ejendommen i 1988, fordi hendes brødre ønskede at sælge. Ejendommen blev solgt skattefrit, og hun fik 2,1 million kr. Hun satte pengene ind i Diskontobanken på en højrente bankbog - Den Gyldne Bankbog. De havde i øvrigt ikke penge i Diskontobanken, men indtægter og udgifter fra E1 havde moderen haft via Diskontobanken, og det var derfor, at hun satte pengene ind der. Hende og M brugte i øvrigt Danske Bank og Jyske Bank, og hun har ikke tidligere haft penge i Diskontobanken.

Det var en fælles bekendt, der nævnte, at de nok skulle investere i en fast ejendom, og det var baggrunden for, at hun besluttede sig for at købe E2. De boede på det tidspunkt på ...vej. Moderen var 83 år og ville gerne have nogle kontanter. Det var advokat Huuse Sørensen, der ordnede handlen. Hun købte ejendommen af moderen for 3,5 millioner kr., hvilket var ejendomsværdien med fradrag af 15%. Hun fik 220.000 kr. som gave. Hun havde ikke de resterende 3,3 million kr. og skulle derfor optage et lån. Revisoren sagde, at han syntes, at hun skulle optage et større lån, så de havde lidt i overskud til firmaet. Det overskydende beløb gik bare ind i driften af E2.

Hun har løbende ført kassekladde og har nok gjort det ca. en gang om måneden. De 220.000 kr. fra bilaget "E2" - bilag D - er gaven i forbindelse med købet. Hun talte med advokat Huuse

Sørensen om det. Advokat Huuse Sørensen lavede et stykke papir om, at særejet kunne ophæves. Særejet er dog aldrig blevet ophævet. Hun ved ikke, hvorfor det ikke fremgår af skødet, at det var særeje, men det var noget, advokaten ordnede. Hun har i øvrigt lavet en opstilling over restkøbesummen. Det lavede hun til sin mor, for at hun kunne dokumentere, at hun havde betalt hele beløbet. Differencebeløbet på 10.017,76 kr. er et beløb, som hun har betalt for meget, og det har moderen tilbagebetalt. De anførte 124.000 kr. fra den 8. november 1988 kommer fra Den Gyldne Konto. Beløbet 38.060 kr. fra den 17. november 1988 er et beløb, der kommer fra en Jubikonto i Jyske Bank. De 100.000 kr. fra den 29. december 1988 er hævet på Den Gyldne Konto og indsat på moderens konto i Diskontobanken. Herudover er der betalt et beløb på henholdsvis 20.000 kr. og 49.736 kr. til moderen. De 49.736 kr. vedrører stempelafgiften, hvor moderen skulle betale halvdelen. 404.582,75 kr. fra den 9. marts 1989 var i forbindelse med indfrielse af et lån, og de 57.918,87 kr. er indfrielsesgebyr, som er hævet på Den Gyldne Konto. Den 22. marts 1989 er der hævet et beløb på 1.451.218,57 kr. og overført til moderens konto.

Sagsøgte har videre forklaret, at hun i perioden fra 1988 og fremefter altid har betragtet gården som sit særeje. Det var M fuldt ud klar over, og han har hele tiden sagt, at det "kørte hun selv". De har ikke talt om, hvad der skulle ske ved dødsfald eller eventuel separation. Hun har talt med en advokat om det, der sagde, at det kunne være en fordel. Hun vidste godt, at M ikke kunne sidde i uskiftet bo med særejet.

Vindmøllen blev købt i 2000 for 4,5 millioner kr., hvortil kom et beløb til servicegaranti, overvågning og forsikring. Det samlede beløb var på 4.865.000 kr. plus moms. Hun betalte ved optagelse af et lån i Dublin. Der blev lavet et skadesløsbrev med pant i E2. Der har ikke været stillet sikkerhed i den anden ejendom for denne gæld. Ms ejendom på ...vej har ikke været pantsat til sikkerhed for lån til vindmøllen. Boligen på ...vej har aldrig været stillet til sikkerhed for E2, men der har været en fælles kassekredit, hvor der er flyttet fra Y-firma til E2 og omvendt. Revisor sagde, at man blot kunne føre det over mellemregningen i regnskabet. Der er også ført særskilt bilag for det, og M er ikke kommet til at betale for E2s udgifter. Hun ved ikke, hvorfor ejendommen E2 i regnskabet er opført som fælleseje, men hun troede, at det af hensyn til de skattemæssige forhold var nødvendigt.

I 2004 fik M 140.000 kr. for det arbejde, han udførte vedrørende E2. Inden det tidspunkt sendte M regninger, når han udførte arbejde vedrørende E2. Efter 2004 har M fået en løn på

14.000 kr. pr. måned for at hjælpe til på E2. Herudover har han haft fri bil og telefon. M har også fået løn for at passe skoven. I juli måned 2009 opsagde hun disse aftaler, efter at hun havde modtaget et brev fra advokaten om, at M ville have halvdelen af E2. De har siden da boet sammen i 1½ år, hvor de har været enige om, at ægteskabet ikke skal fortsætte.

Der blev ikke lavet et særskilt gældsbevis efter 1. marts 1988, selv om hun ikke havde betalt den fulde købesum. Moderen vidste godt, at hun ville få pengene."

H har supplerende forklaret, at det havde været hende som havde stået for bogholderiet for E2 samt Ms regnskab i hans virksomhed. Når M havde udført arbejde på gården, havde det været hende som havde udstedt en faktura for arbejdet. M havde fået løn for det udførte arbejde.

E1 havde været hendes særeje, og da gården var blevet solgt, blev pengene fra salget indsat på en særskilt konto. Hun vidste, at pengene så ville vedblive med at være særeje. I forbindelse med købet af E2 betalte hun et a conto beløb til sin mor, da moren manglede pengene. Dette a conto beløb blev overført til A inden tilladelsen til salget var kommet fra myndighederne. Der skulle indhentes tilladelse, da der var tale om en landbrugsejendom.

Da hun og A fik gjort handlen endeligt op, viste det sig, at hun (H) havde betalt ca. 10.000 kroner for meget. Dette beløb betalte moren efterfølgende tilbage.

Det havde været både hende og Ms opfattelse under ægteskabet at E2 var hendes (H) særeje.

I forbindelse med købet optog hun et lån på omkring 2.000.000 kroner, hvoraf hun alene brugte omkring 1.000.000 kroner til købet af gården. For resten købte hun obligationer, som skulle fungere som en "omvendt kassekredit", således hun kunne sælge ud, såfremt hun behøvede penge til driften af gården. Obligationerne blev solgt i 2006.

I 2000 arvede hun omkring 800.000 kroner efter A. Af arven betalte hun ca. 200.000 kroner af på gælden til vindmøllen. For resten af arven købte hun aktier. Vindmøllen var købt i år 2000 for lånte midler i BG-bank.

Hun vidste ikke, hvad gården eller vindmøllen var værd på nuværende tidspunkt.

Nabogrunden havde været sat til salg for 28.000.000, men var først blevet solgt efter tre år for

14.000.000 kroner. Vindmøllen skulle snart have skiftet gearkassen og dette ville koste omkring 500.000 – 700.000 kroner.

M har supplerende forklaret, at E1 var en udlejningsejendom med 72 lejligheder. De havde boet på E1 indtil 1979 og de havde aldrig boet på E2. Da de ejede E1, havde han hjulpet viceværten med forskellige ting, herunder været med til at købe driftsmateriel, som f.eks. fejmaskine. Efter salget af E1 kiggede de efter en ny ejendom, som de kunne købe. De købte så E2 af A.

Ved købet vidste de godt at driften af E2 ville give underskud. Det var således klart, at gården alene kunne købes, såfremt han bidrog til at betale udgifterne. H havde ikke en indtægt på dette tidspunkt. Gården blev købt 15 % under den offentlige vurdering.

I forbindelse med driften havde han stået for det praktiske, såfremt der var ting der skulle laves, eller lejere havde haft problemer. Han havde blandt andet lavet nyt køkken, skiftet fyr, sat storsten op og malet vinduerne. Han havde ikke fået betaling for dette arbejde. Eventuelle reservedele blev købt via hans (M) virksomhed og solgt til E2 uden fortjeneste.

Under ægteskabet havde det været H, der havde stået for alt det økonomiske. Det var også H som udarbejdede fakturaer mellem hans virksomhed og E2. Han havde ikke kendskab til hvad og hvornår der var blevet betalt, da H havde stået for alt. Han kendte derfor heller ikke til mellemregningerne mellem virksomheden og E2. H havde fået løn for det arbejde hun udførte for hans virksomhed.

Han havde haft et rigtig godt forhold til A, og moren havde sagt til ham, at E2 ikke var særeje for H.

Statsautoriseret revisor Ole Vestergaard har forklaret blandt andet, at han kunne henholde sig til de afgivende svar i sit brev af 25. oktober 2013. Ole Vestergaard forklarede supplerende, at han havde været parternes revisor siden 1999. Han fik bogholderier når der skulle laves regnskab, og det var hans indtryk, at H havde styr på tingene. Han havde fået at vide, at E2 var særeje for H, ligesom obligationerne og en bankkonto havde været. I forbindelse med udarbejdelse af regnskaberne havde det ikke betydning om og eventuelt i hvilket omfang der

var særeje. Og det havde ikke været hans opgave at tage stilling til særejet, hvorfor han bare havde lagt de oplysninger han havde modtaget til grund.

Vedrørende spørgsmål 1 var der ikke mellemregning den 23. november 2010, men at der tidligere havde været mellemregninger mellem E2 og Ms virksomhed.

Vedrørende spørgsmål 2 var vindmøllen nedskrevet med 5 % om året. Han vidste ikke hvad vindmøllen faktisk var værd på nuværende tidspunkt.

Vedrørende spørgsmål 3 var der medtaget en indtægt for el-salg fra vindmøllen i november og december, selvom pengene ikke var kommet ind endnu. Dette havde selvfølgelig påvirket mellemregningskontoen. Nogen af pengene fra arven kunne godt være brugt til afdrag på gæld i vindmøllen.

Vedrørende spørgsmål 5a kunne han ikke se, hvor de 106.000 kroner var kommet fra.

Parternes synspunkter

Til støtte for Hs påstand 1 er det gjort gældende, at Hs andel i E1 var H ens særeje, da der var tale om en gave på kr. 300.000, hvilket var et væsentligt og betydeligt beløb i forhold til købesummen på kr. 680.000.~ Hs moder var derfor berettiget til at bestemme, at hele ejendommen skulle tilhøre H en som særeje. De realkreditlån på ca. kr. 355.000, som H en overtog ved erhvervelsen af E1, og det sælgerpantebrev på kr. 25.000, som H udstedte til sin moder, også var særeje. Ms anpartssærejekonstruktion bygger på den juridiske misforståelse, at lånene i ejendommen var fælleseje, hvilket der ikke er nogen holdepunkter for at antage.

Ejendommen E2 blev ved erhvervelsen Hs særeje, idet en meget væsentlig del af købesummen, i alt kr. 2.162.588,12 af købesummen, blev betalt med Hs særemidler, som var holdt adskilt fra hendes øvrige formue. H har ført bevis for, at købesummen er betalt med særemidler, særligt når det ligeledes tages hensyn til at købet er foretaget i 1989. Uanset at en mindre del af købesummen (gaven på de 220.000 kroner) ikke er særeje, er langt største delen af købesummen særeje, og resten er betalt med lånte midler, som ligeledes skal anses som særeje. Hele det lånte beløb på 2.110.000 kroner er særeje, da moderaktiver er særeje.

Eventuelle efterfølgende økonomiske indskud eller arbejdsindsats ikke kan ændre ved ejendommens familieformueretlige status, idet denne fastlægges ved erhvervelsen. M har ikke på noget tidspunkt har foretaget nogen form for økonomiske indskud i E2, som ikke er blevet refunderet løbende, da M løbende har fået betaling for den bistand, han har ydet med tilsyn m.v. på E2.

Til støtte for Hs påstand 2 er det gjort gældende, indtægter af særejet fra og med d. 01.10.1990 er H ens særeje, jf. RVL § 28, stk. 3. Uanset at indtægter fra særeje på tidspunktet for erhvervelsen af E2 var fælleseje, blev dette ændret ved vedtagelsen af RVL § 28, stk. 3. Der er ikke indsat en overgangsregel, hvorfor de retsregler der er gældende på afgørelsestidspunktet må lægges til grund.

Til støtte for Hs påstand overfor Ms selvstændige påstande er det gjort gældende, at det er fuldt dokumenteret, at ejendommen E1 var H s særeje, og at provenuet fra salget af ejendommen blev holdt adskilt og indskudt ved købet af E2 i 1988. Der er intet grundlag for at statuere anpartssæreje vedr. E2, da over 61% af købesummen blev betalt kontant med særejemidler.

Vedrørende Ms selvstændige påstand om vederlagskrav er det særligt gjort gældende, at regnskabet alene er udarbejdet af skattemæssige årsager. Endvidere må et eventuelt vederlagskrav nedsættes skønsmæssigt, da obligationerne er særeje og dele af indskudskontoen er medtaget to gange, jf. revisorens besvarelse af spørgsmål 7. De indtægter som er komme fra obligationerne er ikke fælleseje, men særeje. Der er været indtægter på i alt omkring 6.000.000 kroner, men af dette beløb skal der fratrækkes den betalte skat. H har endvidere brugt 200.000 kroner af sig arv til afbetaling af lånet vedrørende vindmøllen.

Endvidere vil et eventuelt vederlagskrav skulle genstandsreguleres, da formålet med kravet er, at finde den rette balance og da vindmøllen må anses at være faldet i værdi. Endvidere er det lån som blev optaget i forbindelse med købet af møllen fuldt tilbagebetalt. Det er desuden Ms bevisbyrde, at der er et vederlagskrav samt størrelsen heraf, og denne byrde har han ikke løftet.

M har til støtte for den nedlagte påstand om frifindelse overfor Hs påstand nr. 1 og for Ms selvstændige, principale påstand gjort gældende, at H ikke har løftet bevisbyrden for, at E2 er

anskaffet for særejemidler. Den part, som påberåber sig et særeje på baggrund af surrogationsbetragtninger, må bære risikoen for, at det efter længere tids forløb er vanskeligt at dokumentere særejets eksistens. Det er således H der skal bevise at gaven på 300.000 kroner i 1978 har medført at særejet nu har et omfang på omkring 16.000.000 kroner. Denne bevisbyrde er ikke løftet. Bevisbyrden er den samme uanset hvornår ejendommen er blevet erhvervet. De fremlagte bilag er delvist hjemmelavede og dokumenterer ikke, at provenuet fra salget af E1 er anvendt til anskaffelse af E2. Der kan ikke ses på de fremlagte dokumenter, at beløbende fra "Den gyldne Bankkonto" faktisk at benyttet til købet af E2.

Det er ikke oplagt, at E1 var Hs særeje, da alene omkring 44% er gården blev givet som en særejegave, og dette ikke kan medføre, at hele gården må anses for særeje, da der skal foretages en samlet vurdering af omstændighederne ved gaven, herunder at gården ikke havde en særlig familiebetjydnng til H samt til der ikke var en nær tilknytning til gården og at H endvidere ikke boede på gården.

Det fremgår af det som bilag A fremlagte skøde, at købesummen – bortset fra en gave på 220.000 kr. – skulle betales kontant og senest den 1. marts 1989. Det har formodningen imod sig, at købesummen herefter er betalt i et sådant virvar af modregninger og mindre betalinger, som anført af H. Der er ikke fremlagt nogen dokumentation for, at A skulle have accepteret en sådan besynderlig berigtigelse. Der er heller ikke fremlagt dokumentation for, at A i givet fald skulle have accepteret, at væsentlige dele af købesummen blev berigtiget for sent.

Provenuet fra det realkreditlån, som H hævder at have optaget i forbindelse med erhvervelse af ejendommen tilhører ikke H som særeje, da det ikke er surrogat for særeje. Provenuet kan kun betragtes som surrogat for særeje i det omfang det i forvejen kan slås fast, at ejendommen tilhører H som særeje.

Under alle omstændigheder har H ikke dokumenteret, at nogen del af provenuet fra optagelsen af realkreditlån i forbindelse med anskaffelsen af E2 er overført til hendes mor som en del af berigtigelsen af købesummen.

Til støtte for den nedlagte påstand om frifindelse overfor Hs påstand nr. 2 og for den nedlagte selvstændige, subsidiære påstand er det gjort gældende, at anpartssæreje kan etableres ved erhvervelse af fx fast ejendom med midler med blandet formueordning. Hjemmel til

anpartssæreje fremgår at retspraksis, hvor der er statueret anpartssæreje i forbindelse med sammenblanding af fælleseje og særejemidler.

H har ikke dokumenteret, at E2 er erhvervet alene med særejemidler. I det omfang der er anvendt fællesejemidler til erhvervelse af ejendommen, kommer denne til at tilhøre H som anpartssæreje.

Anpartssæreje kan desuden etableres ved efterfølgende indskud af fællesejemidler i form af fx afdrag på pantegæld og forbedringer.

Det følger af § 21, stk. 2 i lov nr. 56 af 18. marts 1925 (retsvirkningsloven), som var gældende på det tidspunkt, da H erhvervede E2, at indtægter af særeje er fælleseje, med mindre andet er gyldigt bestemt. Da intet andet er bestemt, er samtlige indtægter af E2 derfor fælleseje. Da der ikke vedtaget en overgangsregel og problemet er ikke omtalt i forarbejderne. Det må lægges til grund at A ønskede at indtægter skulle være fælleseje, som var lovens udgangspunkt, da hun ikke havde nævnt indtægter i forbindelse med etableringen af særejet. Da alle indtægter i parternes ægteskab dermed under alle omstændigheder er fælleseje, er også samtlige afdrag på pantegæld og forbedringer på E2 betalt med fællesejemidler.

Til støtte for den nedlagte selvstændige, mere subsidiære påstand er det gjort gældende, at samtlige indtægter af E2 er fælleseje. H ejer ikke andre særejemidler. For så vidt angår Ms vederlagskrav gøres det på den baggrund gældende, at ethvert indskud af midler til driften og/eller afdrag på gæld i E2 er sket med fællesejemidler. Endvidere har parterne haft et stort økonomisk fællesskab, hvor M har udført et betydeligt arbejde på E2, som ikke er blevet honoraret.

H har ikke dokumenteret at værdien for vindmøllen er faldet.

Rettens begrundelse og afgørelse

E2s formueordning

I forbindelse med Hs erhvervelse af E1 var der tale om et gavesalg, hvor gavemomentet var på ca. 44%. Gaven var gjort til særeje. Det følger af tidligere retspraksis (blandt andet afgørelsen UFR.1984.564H og UFR.1987.763H), at såfremt at der ved overdragelsen af

ejendommen er forbundet et væsentligt gavemoment, kan gavegiver bestemme særeje for hele gaven. Uanset at denne praksis er dannet forud for særejereformen i 1990, er der ikke grundlag for at tro, at denne praksis ikke længere er gældende, jf. også Vestre Landsrets dom af 12. juli 2013 (TFA2013.664), hvor et gavemoment på 56% var tilstrækkelig til at gavegiver kunne bestemme særeje for hele gaven.

Et gavemoment på 44 % må anses at været forbundet med et så væsentligt og betydeligt gavemoment, at E1 i sin helhed må anses for Hs særeje, uanset at der var tale om en udlejningsejendom, som H ikke havde en særlig tilknytning til.

Ved salget af E1 i 1987 fik H udbetalt et provenu på 2.124.00 kroner. Provenuet er et surrogat for særejet, og provenuet var således særeje, jf. dagældende Lov om ægteskabets retsvirkninger (Retsvirkningslov), lov nr. 56 af 18. marts 1925, § 21, stk. 1, nr. 3.

Ved det efterfølgende køb af E2 er afgørende således om der i forbindelse med erhvervelsen er benyttet særejemidler i et sådan omfang, at der er grundlag for at E2 er Hs særeje helt eller delvist. Det er som udgangspunkt Hs bevisbyrde, at E2 er erhvervet for særejemidler.

Efter forklaringen fra H samt efter de fremlagte dokumenter, finder retten, at H – i hvert fald i tilstrækkelig grad – har bevist, at pengene til køb af E2 kom fra hendes særejemidler. Retten har i den forbindelse lagt vægt på, at E2 blev købt for 3.521.335 kroner, hvoraf retten finder bevist at omkring 2.150.000 kroner er betalt kontant til A. Efter forklaringerne – herunder også forklaringen fra M om at H ikke havde indtægt på erhvervestidspunktet – er det sandsynligt, at H alene havde sådanne kontante midler på grund af salget af E1. Retten har endvidere lagt vægt på, at M ikke har sandsynliggjort, at det store kontantbeløb skulle stamme andet sted fra. Som følge heraf er E1 i det væsentlige anskaffet for særejemidler og skal derfor anses som særeje.

Såfremt der i et særejeaktivt optages gæld, bliver gælden ligeledes særeje. Det provenu som H fik ved optagelse af lånet i E2, skal således anses for at være særeje, hvorfor de obligationer som H købte for provenuet ligeledes må anses for særeje, jf. surrogatprincippet.

Ved købet af E2 indgik der en mindre del fællesejemidler, herunder blandet en gave fra A på 220.000 kroner. Denne mindre sammenblanding af midler fra forskellige formueordninger

kan ikke medføre, at der er opstået anpartssæreje. Retten bemærker, at problemet omkring sammenblanding af formueordninger, skal løses med udgangspunkt i reglerne om vederlagskrav, og at der i hvert fald i en situation hvor hele aktiver er erhvervet på én gang, ikke er grundlag for at statuere anpartssæreje.

Da E2s formuestatus etableres ved erhvervelsen kan en eventuel efterfølgende sammenblanding af midler ikke medføre, at E2 er delvis fælleseje og/eller anpartssæreje, uanset i hvor stort et omfang dette måtte være.

På den baggrund tages H påstand om, at E2 tilhører hende som særeje til følge, hvorfor Ms selvstændige principale og subsidær påstand ikke tages til følge.

Vederlagskrav

På erhvervelsestidspunktet for E2 fremgik det af retsvirkningslovens (lov af 18. marts 1925, nr. 56 om ægteskabets retsvirkninger) § 21, stk. 2, at indtægt af særeje er fælleseje, medmindre andet gyldigt er bestemt. I forbindelse med særejereformen i 1990 blev bestemmelsen omkring indtægter ændret og på nuværende tidspunkt fremgår det af retsvirkningslovens (lovbekendtgørelse af 12. november 2012, nr. 1053) § 28, stk. 3, at indtægter af særeje er særeje, medmindre andet er bestemt.

Det er ubestridt, at A ikke træf bestemmelse om indtægternes formueordning, hvorfor der skal tages stilling til, om de indtægter som har været ved E2 er særeje eller fælleseje.

I forbindelse med ændringen af bestemmelsen, er der ikke fastsat overgangsregler, ligesom hverken forarbejderne til bestemmelsen eller særejereformen har taget stilling til, om fremtidige indtægter af særeje etablevet ved gave før 1. oktober 1990, når der intet er anført om disse indtægter, skal være særeje eller fælleseje. Retten har ikke kunne finde (trykt) praksis på området, ligesom der i den juridiske litteratur ikke er enighed om løsningen af problemet.

I mangel af bestemmelser herom fra lovgivers side, må problemet løses ud fra det almindelige princip om, at der ved løsning af en retskonflikt skal benyttes gældende ret, med mindre andet særligt er bestemt eller såfremt der er tale om et vedvarende kontraktforhold. Da den nuværende regel trådte i kraft den 1. oktober 1990, må indtægter efter dette tidspunkt herved

blive særeje, jf. lovens deklaratoriske regler herom. Der er ikke holdepunkter for at antage, at det har været lovgivers mening, at den nu ophævede lov, skulle have virkning for fremtidige indtægter, ligesom der ikke er tale om et vedvarende kontraktforhold. De indtægter som H har haft fra E2 er således hendes særeje, hvorfor Hs påstand nr. 2 tages til følge.

H har dog anerkendt at der i forbindelse med erhvervelsen af E2 indgik fællesejemidler på 220.000 kroner, hvorfor M har krav på dette beløb, jf. retsvirkningslovens § 23, stk. 2. M har ikke bevist, at der til driften og/eller erhvervelse er sket tilførsel af fællesejemidler i et videre omfang, hvorfor der ikke er grundlag for at tilkende ham et yderligere vederlagskrav. Retten finder ikke grundlag for, at tage stilling til om Ms arbejdsindsats er blevet honoreret tilstrækkeligt og reelt, da det forhold at M har udført arbejde på Hs særejeejendom ikke kan give anledning til vederlagskrav, men alene et eventuelt berigelseskrav, som ikke er gjort gældende i sagen.

Sagsomkostninger

Da H har vundet sagen, skal hun tilkendes sagsomkostninger. Retten har i forbindelse med modtagelse af sagen anslået sagens værdi til 5.435.711,97 kroner, og sagsomkostningerne er fastsat ud fra denne værd og med udgangspunkt i landsretternes vejledning om salær i sager med en sagsværdi på over 5.000.000 kroner. Retten har skønsmæssigt fastsat omkostningerne til 450.000 kroner, hvoraf 130.740 kroner udgør retsafgift, 56.075 kroner udgør udgiften til revisoren og 263.185 kroner udgør rimelig udgifter til advokatomkostninger. Der er ved fastsættelsen af omkostninger taget hensyn til sagens kompleksitet og omfang, samt der har været udarbejdet spørgsmål til revisoren.

Da H har fri proces tilfalder beløbet statskassen, jf. retsplejelovens § 332, stk.1.

Da M har fået fri proces fritages han for at betale sagsomkostninger, jf. retsplejelovens § 332, stk. 1. Retten har ikke fundet grundlag for at pålægge M at erstatte statskassens omkostninger ved den frie proces, jf. retsplejelovens § 332, stk. 2.

Statsautoriseret revisor Ole Vestergaard har indstillet sig til et salær på 44.860 kroner med tillæg af moms, i alt 56.075 kroner. Parterne har stillet spørgsmål omkring regnskaberne fra 1999 og frem til 2010, og det var således været nødvendigt for Ole Vestergaard at gennemgå regnskaberne fra denne periode for at besvare spørgsmålene. Ole Vestergaard har derved

udført et betydeligt stykke arbejde. Retten finder således ikke grundlag for, at tilsidesætte salærforslaget, og Statsautoriseret revisor Ole Vestergaard tilkendes et salær på 56.075 kroner.

Thi kendes for ret:

M tilpligtes at anerkende, at ejendommen matr.nr. ... X by, m.fl., beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro, tilhører H som særeje, og at M alene har et vederlagskrav i medfør af retsvirkningslovens § 23, stk. 2 på kr. 220.000.

M tilpligtes at anerkende, at indtægterne af Hs særeje optjent efter d. 01.10.1990 tilhører H som særeje, jf. RVL § 28, stk. 3.

Ingen part skal betale sagsomkostninger til den anden part eller statskassen.

DOM

afsagt den 28. oktober 2015 af Vestre Landsrets 9. afdeling (dommerne Dorte Jensen, Malene Urup og Katrine Wittrup-Jensen (kst.)) i ankesag

V.L. B-0095-14

M

(advokat Johan Hartmann Stæger, København)

mod

H

(tidligere H...)

(advokat Jørgen U. Grønberg, Aarhus)

Retten i Randers har den 16. december 2013 afsagt dom i 1. instans (rettens nr. BS 1-1131/2012).

Påstande mv.

For landsretten har appellanten, M, principalt nedlagt påstand om, at indstævnte, H, dømmes til at anerkende, at ejendommen matr.nr. ... m.fl., X By, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro, tilhører H som fælleseje.

Subsidiært har M nedlagt på stand om, at H dømmes til at anerkende, at ejendommen matr.nr. ... m.fl., X By, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro, tilhører H som anpartssæreje med 26,65 % fuldstændigt særeje og 73,35 % fælleseje.

Mere subsidiært har M nedlagt påstand om, at H dømmes til at anerkende, at M under skiftet af parternes fællesbo har et vederlagskrav på 7.852.663 kr.

H har påstået dommen stadfæstet.

Der har mellem parterne under skriftvekslingen for landsretten været uenighed om, hvorvidt bestemmelsen i byrettens dom om, at indtægterne af Hs særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører hende som særeje, er omfattet af anken.

M har i ankereplikken anført, at byrettens dom er anket i sin helhed, og at det ”følger af appellants principale påstand, at anken også omfatter spørgsmålet om formuearten af indtægter af E2. Hvis appellanten får medhold i sin principale påstand, er indtægterne af gården fælleseje.”

M har videre i ankeprocesskrift 1 gjort gældende, at Hs påstand om formuearten for indtægter af E2 reelt er et anbringende til støtte for hendes frifindelsespåstand over for påstanden om vederlagskrav, hvorfor påstanden burde have været afvist af byretten. I det omfang påstanden nedlægges også under anken, påstås principalt afvisning, subsidiært frifindelse.

H har i ankeduplikken anført, at byrettens bestemmelse om, at indtægterne af hendes særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører hende som særeje, ikke er anket. Denne del af dommen har således retskraft med den virkning, at M er afskåret fra som et anbringende at gøre gældende, at indtægterne er fælleseje.

Landsretten har den 2. juni 2014 afsagt kendelse vedrørende spørgsmålet om, hvad anken omfatter. Kendelsen er sålydende:

”K e n d e l s e:

Der er i betragtning af påstandene for byretten sammenholdt med indholdet af ankestævningen ikke grundlag for at fastslå, at anken er begrænset til alene at angå en del af dommen. Hs påstand om, at dommen ikke er anket i sin helhed, tages derfor ikke til følge.

T h i b e s t e m m e s:

Hs påstand om, at dommen ikke er anket i sin helhed, tages ikke til følge.”

De påstande, der er nedlagt under hovedforhandlingen for landsretten, svarer til påstandene i ankestævningen.

Ms mere subsidiære påstand er opgjort således:

Indskudskonto pr. 31. december 2009 og 2010	2.814.612 kr.
Mellemregningskonto pr. 23. november 2010	1.038.481 kr.
Grunde indskudt i 2004 (fælleseje)	- 823.667 kr.
Anerkendt vederlagskrav i gave i 1988	<u>- 220.000 kr.</u>
I alt	2.809.426 kr.
Afdrag på gæld 1989-2010	4.823.237 kr.
Vederlagskrav gave i 1988	<u>220.000 kr.</u>
I alt	7.852.663 kr.

M er under ankesagen meddelt delvis fri proces. Den fri proces omfatter påstanden om, at H dømmes til at anerkende, at M under skiftet af parternes bo har et vederlagskrav på 7.852.663 kr.

H har fri proces.

Supplerende sagsfremstilling

Der er for landsretten fremlagt en opgørelse over saldoen på mellemregningskontoen mellem parterne pr. 23. november 2010 udarbejdet af H og en oversigt over Hs formue i årene 1988 til 2010.

Der er endvidere fremlagt udkast til boopgørelse af 20. august 2012 udarbejdet af advokat Grønborg, hvorefter M skal betale 1.802.356,85 kr. til H.

Der er også for landsretten forevist original kassejournal for årene 1979 til 1990 (bilag 13).

Forklaringer

M og H har afgivet supplerende forklaring for landsretten.

M har supplerende forklaret, at han med en rendegraver har vedligeholdt og repareret skovvejene på E2. Han har også malet stuehuset udvendigt og repareret vinduerne, som herefter blev malet hos en malermester. Han kørte selv vinduerne hen til maleren og hentede dem her igen. Han husker ikke nærmere, hvornår arbejdet blev udført. Han har fået hjælp til arbejdet med vejene og med vinduerne af et par venner. På et tidspunkt fik de nyt fyr på ejendommen, og han udførte det arbejde, der var nødvendigt for at tilslutte det. I de perioder, han udførte arbejde på ejendommen, var han der dagligt. Han skulle dog samtidig passe sin forretning i Randers, og han har derfor kun været på ejendommen, når det har været nødvendigt. Det ægtepar, der har boet på ejendommen, har som forklaret for byretten passet haven og herunder slået græsset, men de har ikke fungeret som viceværter. Der har ikke været ansat andre til at udføre arbejde på ejendommen.

Hans virksomhed, Y-firma, var et handelsfirma, og de reservedele mv., der var brug for på E2, og som J. E. S. Materiel forhandlede, blev leveret til E2 til nettopriser. Dette skete på hans foranledning, og det var også ham, der udskiftede reservedelene. Det var H, der stod for alt det økonomiske, og da de i ægteskabet havde fælleseje, interesserede han sig ikke nærmere for, hvordan betalinger m.v. foregik.

På et tidspunkt begyndte han at modtage løn for det arbejde, han udførte på E2. Det var H, der insisterede herpå. Pengene blev indsat på en konto, som H disponerede over. De udgifter, han havde til privatforbrug, eksempelvis til veteranbiler, blev trukket herpå. Der blev også på kontoen trukket andre udgifter, som ifølge H var hans udgifter.

Han fandt frem til den revisor, der herefter lavede regnskaber for dem, men det var H, der havde kontakten til revisoren. Selv deltog han i de fleste af møderne med revisor og altid i det møde, hvor de underskrev regnskaberne. Regnskabet var da udarbejdet og lå klar til underskrift. Tallene havde revisoren fået fra H. Han kontrollerede selv kun de tal, der vedrørte Y-firma og interesserede sig ikke for andet. Han er først i forbindelse med denne sag blevet opmærksom på, at der flere steder i regnskaberne omtales særeje, og han har således aldrig fået disse afsnit af regnskaberne gennemgået.

Foreholdt udkastet til boopgørelse (bilag 100, ekstraktens side 973 ff.), hvorefter han skal betale ca. 1,8 mio. kr. til H, har han forklaret, at han kun vil kunne betale dette beløb, hvis han sælger sin ejendom på ...vej. Denne ejendom er af en ejendomsmægler vurderet til 2,7 mio. kr.

Han og H har aldrig drøftet, om E2 var særeje. Han var klar over, at H i forbindelse med købet af E1 fik 300.000 kr. som særeje af sin mor. Han vidste også, hvad H fik for ejendommen, da hun solgte den, og de talte om, hvordan disse penge skulle investeres. Han var derfor også klar over, at indtægten fra salget af E1 skulle bruges til køb af E2. Det var herudover nødvendigt at optage et lån.

H har supplerende forklaret, at hendes mor døde i 2000, 95 år gammel. Moderen var åndsfrisk til det sidste. Hun var oprindeligt uddannet på advokatkontor og startede sammen med faderen en entreprenørvirksomhed i Randers. Moderen stod for bogholderiet, og det er moderen, der har lært hende bogholderi.

E1 blev bygget af hendes far i mellemkrigsårene, og hun og M boede her de første 15 år af deres ægteskab. Senere flyttede de til ...vej, hvor de havde værksted. Moderen overdrog E1 til hende og hendes to brødre, da moderen ikke længere efter faderens død kunne overkomme at have ejendommen. Forældrene havde i 1954 oprettet et testamente, hvorefter arven efter dem skulle være særeje, og bestemmelsen om særeje i skødet vedrørende E1 var således helt i overensstemmelse med forældrenes ønske om, at deres aktiver skulle blive i familien.

E1 blev solgt, fordi hendes brødre, der er noget ældre end hun er, gerne ville have nogle penge ud. Samtidig fik de oplyst, at skattereglerne ville blive ændret, så ejendomsavance ville blive skattepligtig.

Hun førte kassebogen i årevis, og bogføringen heri udgør grundlaget for revisors udarbejdelse af regnskaber gennem årene. Der er bilag på alle posteringer helt tilbage fra 1988.

Moderen tilbød først brødrene at købe E2, men ingen af dem var interesserede. Hun betalte noget af købesummen vedrørende E2 før den 1. marts 1989, da moderen manglede kontanter til gaver til børn og børnebørn. Moderen forærede alle børn og børnebørn det beløb, der

afgiftsfrit kunne gives i gave, i alt 96.000 kr. Hun overførte halvdelen af de obligationer, hun købte, til sin mor, som delbetaling for E2.

Beløbet på 16.433,69 kr. i hendes opgørelse over betalingen af købesummen vedrørende E2 (bilag 5, ekstraktens side 781), vedrører en afregning for træ i november 1988, som moderen modtog efter overtagelsesdagen. Der blev derfor udstedt en kreditnota, og beløbet blev anvendt som afdrag på købesummen. Tilsvarende med hensyn til den forudbetalte forpagtningsafgift på 50.000 kr. Da hun udarbejdede opgørelsen i slutningen af 1989, opdagede hun, at tallene ikke stemte, og at hun havde betalt for meget. Moderen, som havde bedt hende lave opgørelsen, fik den udleveret, og som hun husker det, gjorde moderen også notater på sit eksemplar. Hun har forgæves forsøgt at finde moderens eksemplar af opgørelsen.

Advokaten, der stod for handlen, og som var advokat for både hende og moderen, ringede på et tidspunkt og spurgte, om hun havde overført den sidste del af købesummen. Effektoversigten fra Privatbanken, som ikke er tilladt fremlagt under sagen, blev i den forbindelse sendt til advokaten. Moderen var meget nøjeregnende og gjorde ikke forskel på hende og brødrene. Hun har betalt moderen hele købesummen.

Da moderen døde, arvede hun og hendes brødre hver 800.000 kr., så en stor del af pengene fra moderens salg af E2 var i behold, da moderen døde. Arven var særeje, og ca. 200.000 kr. heraf blev anvendt til afdrag på vindmøllen. Indtægterne fra vindmøllen gik de første 6 år direkte til BG Bank, som havde finansieret købet af møllen.

I forbindelse med købet af vindmøllen fik de ny revisor, da der ikke var mange revisorer, der havde forstand herpå. Det var den nye revisor, der i regnskabet skrev, at der mellem hende og M var indgået aftale om særeje. Den tidligere revisor var også klar over, at E2 var særeje.

M og hun har også talt om, at E2 var særeje. Når de talte om risikoen for erstatningssager ved driften af Ms virksomhed, Y-firma, sagde M, at de i så fald kunne leve videre for hendes særeje.

Nogle af de obligationer, hun købte for provenuet fra salget af E1, blev med tiden udtrukket,

og nogle af disse penge brugte hun også til indskud i E2. Indeståendet på "Den gyldne bankbog" er kun brugt på E2.

Hun har aldrig ført regnskab for sin mor, som også havde en anden revisor, end hun og M havde.

Procedure

Parterne har i det væsentlige gentaget deres anbringender for byretten og har procederet i overensstemmelse hermed.

M har i et sammenfattende processkrift af 14. september 2015 vedrørende spørgsmålet om vederlagskrav gjort følgende anbringender gældende:

"Hvis Vestre Landsret finder, at E2 tilhører H som særeje, har H ikke haft andre særejemidler end E2. Jeg gør derfor gældende, at ethvert indskud af midler til driften, til forbedringer og/eller afdrag på gæld i E2 er sket med fællesejemidler.

Opgørelsen af vederlagskravet fremgår af ekstraktens side 1362.

Der er enighed mellem parterne om, at Hs indskudskonto for E2 udgjorde 2.814.612 kr. ultimo 2009 og 2010.

Der er enighed mellem parterne om, at Hs mellemregningskonto med E2 udgjorde 1.038.481 kr. pr. separationsdagen, som er den 23. november 2010.

Der er enighed mellem parterne om, at der i Hs ejertid er afdraget i alt 4.823.237 kr. på gæld i E2 indtil og med år 2010.

Der er enighed mellem parterne om, at værdien af de grunde, som er indskudt i E2, i relation til beregning af vederlagskravet har en værdi på 823.667 kr. Dette beløb skal fradrages vederlagskravet, da der er enighed om, at grundene er

fælleseje.

Vederlagskravet kan herefter opgøres til 2.814.612 kr. + 1.038.481 kr. + 4.823.237 kr. - 823.667 kr. = 7.852.663 kr.

Kun i det omfang Vestre Landsret finder det bevist, at H har indskudt midler fra "Den Gyldne Bankkonto" i virksomheden, kan vederlagskravet reduceres som anført i opgørelsen, jf. ekstraktens side 1362. I den forbindelse bemærker jeg, at indskudskontoen udgjorde 1.230.598 kr. ultimo 1989, jf. ekstraktens side 183. Også af denne grund har H ikke bevist, at alle midler fra "Den Gyldne Bankkonto" er indskudt i E2."

M har yderligere bl.a. anført, at landsretten ved den skønsmæssige fastsættelse af et evt. vederlagskrav tillige må medinddrage parternes meget langvarige ægteskab, deres fordeling af arbejdsopgaverne og deres tilrettelæggelse af økonomien. Han har gennem årene forestået alt praktisk arbejde også vedrørende E2, og H ville ikke have kunnet beholde E2, hvis det ikke havde været for hans daglige indsats og indtægterne fra hans virksomhed Y-firma.

H har i et sammenfattende processkrift af 14. september 2015 vedrørende spørgsmålet om vederlagskrav gjort følgende anbringender gældende:

"Til støtte for appelindstævntes påstand om stadfæstelse af byrettens dom om, at indstævnte alene har et vederlagskrav i medfør af RVL § 23, stk. 2 på 220.000 kr., gøres det gældende,

at appellanten ikke har godtgjort, at der er anvendt fællesejemidler til forbedring af indstævntes særeje,

ar saldo på en indskudskonto og mellemregningskonto opgjort efter de skatteretlige regler i virksomhedsskatteordningen ikke dokumenterer, at der er familieretligt opstået et vederlagskrav, da man ikke kan sætte lighedstegn mellem virksomhedsskatteordning og særeje, og da indskud i virksomheden både kan ske med særeje-

og fællesejemidler,

- at indstævntes virksomhedsordning omfatter andre aktiver end E2, 1 vindmølle og de 2 1/3 grunde, jf. bilag 42 p. 8 (E4 954), hvor der bl.a. også er aktiver i form af indestående i pengeinstitutter på 2.968.710 kr., og at indskudskonto og mellemregningskonto kan være steget som følge af indskud på disse bankkonti, jf. også boopgørelsen, bilag 100, hvor der i E4 978 er anført 2 konti i Jyske Bank pr. 23.11.2010 på i alt kr. 2.869.924,93,
- at landsretten ikke skal tage stilling til, om disse bankkonti er indstævntes særeje,
- at indskud på disse konti kun kan give appellanten et vederlagskrav, hvis appellanten er enig i, at disse konti tilhører indstævntes særeje, hvilket appellanten ikke hidtil har taget stilling til,
- at appellanten opfordres til at tilkendegive, om indeståendet på de nævnte bankkonti er særeje, hvilket jo er forudsætningen for det rejste vederlagskrav,
- at appellanten ikke kan få vederlagskrav for det samme beløb to gange, både når midler indskydes i virksomhedsordningen, og når de samme midler anvendes til betaling af afdrag på gælden, således som anført i bilag 102 (E5 1362),
- at statsaut. revisor Ole Vestergaard i erklæring af 25.10.2013, jf. bilag 95 (E4 1002), i svaret på spørgsmål 8 har bekræftet, at et indskud fra indstævnte på kr. 500.000 til nedbringelse af gælden i E2 vil medføre, at mellemregningskontoen stiger med kr. 500.000 og gælden falder med kr. 500.000,
- at appellanten således søger at få et indskud på kr. 500.000 kr til at

give et vederlagskrav på to gange kr. 500.000,

- at indstævntes vederlagskrav som følge heraf bør reduceres med op til 2.809.426 kr., svarende til summen af indskudskontoen og mellemregningskontoen - se bilag 102 (E5 1362), og vederlagskravet kan højst udgøre kr. 4.823.237, dvs. afdragene på særeejgælden,
- at indstævntes indskud af særemidler ved købet af E2 ikke kan give anledning til vederlagskrav, hvilket appellanten forbigår ved blot at rejse vederlagskrav på basis af indskudskontoen,
- at indskudskontoen i 1988 lød på kr. 262.061, jf. bilag 20 (E1 143) og i 1999 på yderligere kr 968.537, jf. bilag 21 E1 196, eller i alt kr. 1.230.589, jf. parternes årsregnskab for 1989, bilag 44 (E1 183) og bilag 99 (E5 1361), som må antages at være indstævntes indskudte særeje med fradrag af 50% af lånet i Nykredit på kr. 2.111.000,
- at indstævnte som led i købet af E2 i 1989 optog et realkreditlån i Nykredit på kr. 2.111.000 med pant i ejendommen med et overskydende provenu på nom. kr. 1.056.000 i obligationer, som er særeje, da lånet havde pant i indstævntes særeje, og at indstævntes obligationer, som var særeje, løbende er skudt ind i virksomheden, sidste gang i 2004 med i 358.595 kr., jf. bilag 36 side 8 (E3 759),
- at indstævnte i 2000 har indskudt ca. 221.000 kr. af sin arv efter sin moder, på mellemregningskontoen med E2, jf. bilag 32 side 10 (E2 589), statsaut. revisor Ole Vestergaards erklæring af 23.11.2013 svaret på spørgsmål 3, bilag 95 (E4 998), og at denne arv ubestridt var særeje, jf. forældrene testamente fra 1956, bilag 69 (E1 66-67),

- at en stor del af indskud på indskudskonto og mellemregningskonto hidrører fra indtægterne af indstævntes særejeobligationer 1989-2003 på ca. 1 mio. kr. før skat og indtægterne fra E2 2000-2010 på 4.951.201 kr. før skat, jf. bilag K (E4 1019), og at der ikke kan blive tale om et vederlagskrav, hvis landsretten finder, at indtægterne af særejet er særeje,
- at appellantens eventuelle krav vedr. indskud i E2 og arbejde og bistand vedr. E2 ikke kan give anledning til et vederlagskrav efter RVL § 23, stk. 2, men i bedste fald et formueretligt krav efter RVL § 29, som ikke er gjort gældende i sagen,
- at appellanten ikke på noget tidspunkt har foretaget nogen form for økonomiske indskud i E2, som ikke er blevet refunderet løbende,
- at appellanten løbende har fået betaling for den bistand, han har ydet med tilsyn m.v. på E2, jf. bilag 19 (E4 1028), hvoraf fremgår, at appellanten har fået refunderet kr. 1.441.411,08, og bilag 73 (E4 1034-1039), hvor løn, leje og refusioner er specificerede,
- at appellantens eventuelle vederlagskrav skal nedsættes forholds- mæssigt, hvis appellanten får medhold i, at ejendommen tilhører indstævnte som anpartssæreje.”

Landsrettens begrundelse og resultat

Det tiltrædes af de grunde, der er anført af byretten, at der har været forbundet så væsentligt og betydeligt et gavemoment med overdragelsen af E1, at Hs andel af ejendommen i sin helhed må anses for Hs særeje. I relation til byrettens bemærkning om, at H ikke har haft særlig tilknytning til ejendommen, bemærkes dog, at ejendommen efter Hs forklaring er opført af hendes far, og at hun og M boede i ejendommen i en årrække frem til 1979 og således også på tidspunktet for Hs erhvervelse af en andel af ejendommen.

Det er ubestridt, at Hs provenu ved salget af E1 udgjorde 2.124.000 kr., og at dette beløb blev indsat på en konto i Privatbanken, som mellem ægtefællerne blev benævnt "Den gyldne bankkonto". Da provenuet fra salget trådte i stedet for særeje, tiltrædes det endvidere, at dette provenu også var Hs særeje, jf. herved den dagældende retsvirkningslovs § 21, stk. 1, nr. 3.

Efter bevisførelsen, herunder Hs forklaring og forklaringen afgivet af M for landsretten, hvorefter M var klar over, at indtægten fra E1 skulle anvendes til køb af E2, sammenholdt med opgørelsen over betalingen af købesummen udarbejdet af H i 1989, der stemmer med indholdet af bogføringsjournalen (bilag 13), kvitteringen for indbetaling af et beløb på 10.018,38 kr. til Hs konto (bilag 17) og hævningerne foretaget på "Den gyldne bankkonto", lægges det – i overensstemmelse med opgørelsen i Hs sammenfattende processkrift – til grund, at der af indeståendet på "Den gyldne bankkonto" blev anvendt godt 2.211.000 kr. til erhvervelse af E2. Det lægges efter bevisførelsen endvidere til grund, at den resterende del af købesummen på 3.521.235 kr. blev betalt med modregning af en indtægt for skovsalg og forudbetalt forpagtningsafgift, med obligationer til en kursværdi på 1.041.812,50 kr. købt for lån optaget i E2 og med et gavebeløb på 220.000 kr. Herefter og i øvrigt af de grunde, der er anført af byretten, tiltrædes det, at E2 skal anses for Hs særeje.

Landsretten stadfæster derfor byrettens afgørelse om, at M skal anerkende, at ejendommen matr.nr. ... m.fl., X by, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro, tilhører H som særeje.

På tidspunktet for As overdragelse af E1 til H og hendes brødre i december 1978 var indtægter af særeje efter den dagældende retsvirkningslovs § 21, stk. 2, fælleseje, medmindre andet gyldigt var bestemt.

Skødet vedrørende E1 indeholder ingen bestemmelser vedrørende indtægter af særejet, og det må derfor antages, at det i overensstemmelse med den deklaratoriske regel i den dagældende bestemmelses § 21, stk. 2, var forudsat, at indtægterne af særejet skulle være fælleseje. Dette gælder også indtægterne af E2, som træder i stedet for dette særeje.

Ved lov nr. 396 af 13. juni 1990 blev retsvirkningslovens § 21 ophævet og de nugældende § 28, stk. 3, og § 28 a indsat med ikrafttræden den 1. oktober 1990. En aftale om skilsmis-

sesæreje og fuldstændigt særeje og en tilsvarende bestemmelse vedrørende gave eller arv omfatter herefter bl.a. også indtægter af særejet, medmindre andet er bestemt i aftalen. Ændringsloven fra 1990 indeholder ikke vedrørende spørgsmålet om indtægter af særeje en overgangsbestemmelse, og det må i lyset af den frie adgang til at træffe bestemmelse vedrørende indtægternes formueart, som var gældende også forud for lovændringen, kræve sikre holdepunkter i lovens ordlyd eller forarbejder, hvis indtægter af særeje etableret forud for ændringslovens ikrafttræden herefter under alle omstændigheder efter lovændringen skal anses som særeje. Sådanne sikre holdepunkter foreligger ikke, og da det som anført må antages, at det, da gaven blev givet i 1978, var forudsat, at indtægterne af særejet skulle være fælleseje, er der ikke grundlag for at fastslå, at indtægterne af Hs særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører hende som særeje.

Herefter og da der efter landsrettens kendelse af 2. juni 2014 i Ms påstand findes at være indeholdt en påstand om frifindelse over for Hs påstand om stadfæstelse af den del af byrettens dom, hvorefter M skal anerkende, at indtægterne af Hs særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører hende som særeje, frifindes M for denne påstand.

M har efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, krav på vederlag, såfremt H har anvendt midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af sit særeje. Det er i den forbindelse ubestridt, at det gavebeløb på 220.000 kr., som indgik ved berigtigelsen af købesummen vedrørende E2, er fællesejemidler, og at M som følge heraf har krav på vederlag.

Det er endvidere ubestridt, at gælden i ejendommen i perioden fra 1988 til november 2010 er nedbragt med 4.823.237 kr. Ved afdrag på pantegælden må særejet anses for tilsvarende forøget, og i det omfang, der er anvendt fællesejemidler hertil, vil afdragene derfor også kunne danne grundlag for vederlagskrav.

Det må efter bevisførelsen, herunder Hs forklaring og statsautoriseret revisor Ole Vestergaards besvarelse af spørgsmål 3, 5 a, 6 og 7, lægges til grund, at i hvert fald en del af Hs arv i 2000 efter moderen på godt 795.000 kr. er anvendt på E2, og at H herudover i perioden fra 1988 til 2010 har indskudt betydelige beløb i E2, herunder også i form af beløb fra "Den gyldne bankkonto" og indtægter fra salg af obligationer. Det må efter Ole Vestergaards besvarelse videre lægges til grund, at den løbende drift i øvrigt har været

finansieret af indtægten fra driften af E2.

Det tiltrædes som anført af byretten, at obligationerne købt for lånet optaget ved erhvervelsen af E2, og hvoraf H beholdt nominelt 1.056.000 kr., der som anført foran løbende er indskudt i E2, også er Hs særeje. Det gælder som foran anført endvidere indeståendet på "Den gyldne bankkonto" og ubestridt arven i 2000 efter moderen.

Det er på den anførte baggrund, og således som sagen er forelagt, usikkert i hvilket omfang, der er anvendt fællesejemidler på ejendommen, herunder til nedbringelse af pantegælden i ejendommen, ligesom det er usikkert om udgifter, der i øvrigt måtte være betalt med fællesejemidler, har en sådan karakter af egentlig reparation, forbedring eller mere omfattende vedligeholdelsesarbejde på ejendommen, at de kan indgå i et vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2. Hertil kommer, at de skattemæssige forhold ikke er belyst.

På denne baggrund og efter den tid, der er forløbet siden gavebeløbet på 220.000 kr. blev givet, og da der ubestridt siden overtagelsen har været en ikke uvæsentlig værdistigning vedrørende E2, finder landsretten, at M herefter efter en samlet skønsmæssig vurdering har et vederlagskrav på i alt 3.500.000 kr., jf. herved retsvirkningslovens § 23, stk. 2.

Ms mere subsidiære påstand tages herefter med det anførte beløb til følge som bestemt nedenfor.

Med de anførte ændringer stadfæster landsretten byrettens dom.

Efter en samlet vurdering af de nedlagte påstande og anbringender sammenholdt med sagens forløb skal ingen af parterne betale sagsomkostninger for nogen af retterne til den anden part eller til statskassen.

Thi kendes for ret:

M tilpligtes at anerkende, at ejendommen matr.nr. ... m.fl., X by, beliggende X-vej, 8850 Bjerringbro, tilhører H som særeje.

M frifindes for påstanden om, at han skal anerkende, at indtægterne af Hs særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører H som særeje.

H skal anerkende, at M under skiftet af parternes fællesbo har et vederlagskrav på 3.500.000 kr.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger for nogen af retterne til den anden part eller til statskassen.

Lukkede døre

HØJESTERETS DOM

afsagt torsdag den 3. november 2016

Sag 46/2016

(1. afdeling)

M

(advokat Johan Hartmann Stæger, beskikket)

mod

H

(advokat Jørgen U. Grønborg, beskikket)

I tidligere instanser er afsagt dom af Skifteretten i Randers den 16. december 2013 og af Vestre Landsrets 9. afdeling den 28. oktober 2015.

I pådømmelsen har deltaget ni dommere: Poul Søgaard, Jytte Scharling, Thomas Rørdom, Poul Dahl Jensen, Jens Peter Christensen, Lars Hjortnæs, Kurt Rasmussen, Jens Kruse Mikkelsen og Lars Apostoli.

Påstande

Appellanten, M, har nedlagt følgende påstande:

- 1) Indstævnte, H, skal anerkende, at ejendommen E2, beliggende ...vej, 8850 Bjerringbro, tilhører hende som anpartssæreje, således at 26,61 % er fuldstændigt særeje, og 73,39 % er fælleseje.
- 2) Stadfæstelse af landsrettens dom for så vidt angår bestemmelsen om indtægterne optjent efter den 1. oktober 1990 af Hs særeje, subsidiært at disse indtægter tilhører hende som anpartssæreje, således at 26,61 % er fuldstændigt særeje, og 73,39 % er fælleseje.
- 3) Stadfæstelse af landsrettens dom for så vidt angår bestemmelsen om et vederlagskrav på 3,5 mio. kr.

H har nedlagt påstand om stadfæstelse af skifterettens dom.

Hun har desuden nedlagt følgende subsidiære påstande:

- 1) M skal anerkende, at ejendommen E2, beliggende ...vej, 8850 Bjerringbro, tilhører hende som anpartssæreje, således at 44,12 % er fuldstændigt særeje, og 55,88 % er fælleseje.
- 2) M skal anerkende, at indtægterne af hendes særeje optjent efter den 1. oktober 1990 tilhører hende som anpartssæreje, således at 44,12 % er fuldstændigt særeje, og 55,88 % er fælleseje.

Anbringender

M har anført navnlig, at ved Hs erhvervelse af en andel af ejendommen E1 fra sin mor i 1978 var overdragelsessummen 680.000 kr., og af dette beløb var kun 300.000 kr. en gave med vilkår om særeje. Gaven udgjorde således kun 44,12 % af overdragelsessummen. Derfor er der ikke grundlag for at anse hele ejendommen for hendes særeje, men kun 44,12 %. Der blev etableret et anpartssæreje på 44,12 %, og det følger herefter af det præceptive surrogationsprincip, at kun 44,12 % af det provenu, som hun opnåede ved salget af ejendommen i 1988, er særeje – resten er fælleseje.

Det kan lægges til grund, at et beløb på 2.124.000 kr., som blev anvendt ved købet af ejendommen E2 i 1988, var provenu fra salget af E1. Det betyder, at 44,12 % af beløbet, svarende til 937.108,80 kr. var særejemidler, hvilket udgør 26,61 % af købesummen på 3.521.235 kr. for E2. Hendes anpartssæreje i E2 udgør derfor 26,61 %.

Hvis det skal lægges til grund, at E1 var Hs særeje i sin helhed, havde hun alligevel kun anpartssæreje i E2. I givet fald betyder det blot, at hele beløbet på 2.124.000 kr., som udgjorde salgsprovenuet fra E1, var hendes særeje, og at hendes anpartssæreje i E2 derfor var 60,32 % svarende til den del af købesummen for E2, som blev betalt med dette provenu.

Ægtefællers formueordning er som udgangspunkt fælleseje, jf. retsvirkningslovens § 15. Derfor består en ægtefælles særeje alene af det, som er særeje ifølge ægtepagt, arv eller gave, eller som er indtægt af eller surrogat for dette, jf. § 28 og § 28 a. Det er unødvendigt og i strid med det præceptive surrogationsprincip i henhold til § 28, stk. 3, jf. § 28 a, at antage, at et aktiv udelukkende er enten særeje eller fælleseje. Anpartssærejet er udtryk for den rette afvejning af de modstående hensyn, når et aktiv erhverves for en blanding af særeje og fælleseje.

Det er ikke tilstrækkeligt at rette op på forskydninger mellem særeje og fælleseje ved brug af reglerne om vederlagskrav, jf. § 23, stk. 2.

Gæld skal henføres til formuefællesskabet, og den del af købesummen, der er finansieret af lån, skal derfor anses for fælleseje. Det må i den forbindelse være uden betydning, om lånet er sikret ved pant i det pågældende aktiv, f.eks. en fast ejendom.

Hs særeje blev etableret ved gaven fra moderen i 1978. Når det var giverens ønske, at indtægter af særeje skulle være fælleseje, var det dengang unødvendigt at træffe udtrykkelig bestemmelse herom, idet denne ordning fulgte direkte af den dagældende regel i retsvirkningslovens § 21, stk. 2.

§ 21 blev ophævet ved lov nr. 396 af 13. juni 1990, som trådte i kraft den 1. oktober 1990, og indtægter af særeje er ifølge den nye bestemmelse i retsvirkningslovens § 28, stk. 3, særeje. Ændringsloven indeholder ikke overgangsregler vedrørende indtægter af særeje, men det fremgår dog af bemærkningerne til lovforslaget, at de hidtidige regler er afgørende, når en gave er overgivet inden lovens ikrafttræden. Landsretten har derfor med rette lagt til grund, at indtægter af særeje, som er etableret ved en gave før 1990, fortsat må være fælleseje – også for så vidt angår de indtægter, der falder efter lovens ikrafttræden. Det modsatte ville gribe ind i parternes bestående retsforhold i strid med de forudsætninger og ønsker, som gavegiveren må antages at have haft.

Vederlagskravet efter § 23, stk. 2, skal fastsættes skønsmæssigt, og en fleksibel anvendelse af reglen er også nødvendig, hvis anpartssæreje ikke anerkendes. I modsat fald bliver resultatet helt urimeligt og i strid med det hensyn til genopretning af balancen mellem fælleseje og særeje, som er reglens formål.

Hs særeje udspringer af en gave på 300.000 kr. i 1978. Hvis det lægges til grund, at hun i dag kan udtage hele E2 som sit særeje, vil det være urimeligt at begrænse vederlagskravet til et beløb, som er mindre end de 3,5 mio. kr., som følger af landsrettens dom. Det gælder særligt i lyset af det oplyste om den aktuelle handelsværdi af E2 og de øvrige oplysninger om størrelsen af parternes fælleseje mv. Ifølge det udkast til boopgørelse, som er udarbejdet af Hs advokat, udgør handelsværdien af ejendommen 16 mio. kr., og hvis vederlagskravet kun udgør

220.000 kr., bliver resultatet af bodelingen, at hun har et boslodskrav mod ham på netto ca. 1,8 mio. kr.

Ved vurderingen af størrelsen af et rimeligt vederlagskrav bør der endvidere lægges vægt på parternes meget langvarige ægteskab, og at det kun er takket være hans arbejdsindsats og indtægter fra hans selvstændige virksomhed, at det har været muligt at bevare E2 – også i årene 1988-2000, hvor der var underskud på driften af ejendommen. Han fik ikke løn for sin arbejdsindsats på ejendommen i disse år. Hertil kommer, at gælden på ejendommen er nedbragt med mere end 4,8 mio. kr., uden at H har kunnet dokumentere, at gælden er nedbragt med midler fra hendes særeje.

Han har med henvisning til Højesterets dom UfR 2015.3857 frafaldet sit anbringende om, at efterfølgende forhold efter købet af E2 kan have betydning for vurderingen af, om ejendommen tilhører H som anpartssæreje.

H har anført navnlig, at det efter Højesterets praksis ligger fast, at en ejendom i sin helhed er særeje, når gavementet ved overdragelsen er væsentligt i forhold til ejendomsværdien og tillige betydeligt i absolut forstand, jf. UfR 1984.564 H og UfR 1987.763 H. Denne betingelse er opfyldt for hendes erhvervelse af en del af E1 i 1978, hvor gaveandelen udgjorde 300.000 kr. ud af den samlede overdragelsessum på 680.000 kr.

Synspunktet om muligheden for etablering af et anpartssæreje ved delgave er baseret på betragtninger om mulige konsekvenser af særejereformen i 1990, men disse konsekvenser kan ikke spille nogen rolle for gaver fra tiden før denne reform, som der er tale om i denne sag. I øvrigt må det også efter særejereformen lægges til grund, at giveren kan bestemme, at aktivet i sin helhed skal være særeje, når gavementet er væsentligt. Højesterets domme er således fortsat udtryk for gældende ret.

Når E1 var særeje i sin helhed, betyder det, at hele provenuet fra salget af ejendommen i 1988 også var særeje, jf. den dagældende bestemmelse i retsvirkningslovens § 21, stk. 1, nr. 3, som svarer til surrogatreglen i den gældende lovs § 28, stk. 3, jf. § 28 a. Der er enighed om, at beløbet på 2.124.000 kr., som indgik i betalingen for E2 i 1988, var provenu fra salget af E1. Det udgør 60,32 % af den samlede købesum for E2 på 3.521.235 kr. og en endnu større andel

af den kontante del af købesummen. Gælden i ejendommen skal anses for særejegæld og ikke fællesejegæld.

Også E2 blev erhvervet før særejereformen i 1990. Efter de dagældende regler var det ved køb tilstrækkeligt til etablering af særeje for ejendommen i sin helhed, hvis mere end halvdele af udbetalingen blev betalt med særejemidler. På den baggrund er det klart, at der ikke bliver tale om anpartssæreje for denne ejendom. Den er i sin helhed særeje for hende.

Resultatet ville i øvrigt have været det samme, hvis erhvervelsen af E2 var sket efter 1990. Der er således heller ikke efter de gældende regler grundlag for anpartssæreje, når en ejendom erhverves for blandede midler. En ændring af retstilstanden, herunder eventuel indførelse af regler om anpartssæreje, bør ske ved lov, og overvejelser om lovændringer fremgår af Retsvirkningslovsudvalgets betænkning nr. 1552/2015. En opfølgning på denne betænkning er på regeringens lovprogram for folketingsåret 2016-17.

Efter ophævelsen af retsvirkningslovens § 21 og indførelsen af § 28 er indtægter af særeje ikke længere fælleseje, men derimod særeje, jf. § 28, stk. 3. Synspunktet om, at indtægter af særeje også efter ikrafttrædelsen af ændringsloven den 1. oktober 1990 skulle være fælleseje, er derfor i strid med loven, når der ikke kan påvises en særlig overgangsregel om, at de hidtil gældende regler fortsat skulle være gældende for særeje etableret inden lovændringen.

I det foreliggende tilfælde har gavegiveren ikke truffet nogen bestemmelse om indtægter af gaven, og hun har næppe overhovedet gjort sig overvejelser herom. Der er i hvert fald ikke grundlag for en antagelse om, at hendes undladelse af at tage stilling til spørgsmålet skal fortolkes som et ønske om, at indtægterne skal være fælleseje. Spørgsmålet om formueordningen for indtægterne må derfor besvares på grundlag af de til enhver tid gældende regler herom, og det betyder, at de indtægter, som er faldet i tiden efter den 1. oktober 1990, er særeje. Dette resultat følger også af de almindelige intertemporalretlige regler.

I forbindelse med købet af E2 i 1988 modtog hun en gave på 220.000 kr. fra sin mor uden vilkår om særeje. Denne gave er derfor fælleseje, og da den indgik i betalingen af købesummen, har M krav på vederlag i medfør af retsvirkningslovens § 23, stk. 2.

Der er ikke grundlag for et vederlagskrav efter § 23, stk. 2, som overstiger beløbet på 220.000 kr. Der er ikke hjemmel til pristalsregulering af kravet eller til at forhøje det på grund af ejendomsværdistigningen. Det kan ikke føre til et andet resultat, hvis M har udført arbejde på ejendommen uden vederlag, men han har i øvrigt heller ikke ført bevis for at have arbejdet uden vederlag. Der er ikke ført bevis for, at underskud på den løbende drift af ejendommen eller afdrag på gælden i ejendommen blev betalt med fællesejemidler. Hun havde tilstrækkelige særejemidler til finansiering af disse udgifter, og siden 2000 har driften af ejendommen givet overskud.

Hvis M får medhold i sit synspunkt om, at indtægterne af hendes særeje, optjent efter den 1. oktober 1990, skal anses for fælleseje, anerkendes det, at han har et vederlagskrav på 3,5 mio. kr., således som landsretten har lagt til grund.

Retsgrundlag

Den tidligere gældende bestemmelse i retsvirkningslovens § 21 havde følgende ordlyd:

”§ 21. Særeje er:

1. hvad der ved ægtepagt er gjort til særeje,
2. gave, som er givet en ægtefælle af tredjemand med det vilkår, at den skal være særeje, eller arv, selv om den er arvingens tvangslod, for så vidt arveladeren ved testamente har truffet sådan bestemmelse,
3. hvad der træder i stedet for de under 1 og 2 nævnte genstande, medmindre andet gyldigt er bestemt.

Stk. 2. Indtægt af særeje er fælleseje, medmindre andet gyldigt er bestemt.”

Bestemmelsen blev ophævet ved lov nr. 396 af 13. juni 1990. Ved denne ændringslov blev § 28 og § 28 a indsat i retsvirkningsloven. Disse bestemmelser har følgende ordlyd:

”§ 28. Ved ægtepagt kan ægtefæller aftale:

- 1) at hver ægtefælle ved bodeling efter separation eller skilsmisse beholder, hvad denne ejer, men at der er formuefællesskab ved dødsboskifte (skilsmissesæreje), og
- 2) i forbindelse med en aftale om skilsmissesæreje, at ejendele ved dødsboskifte skal forbeholdes en ægtefælle eller dennes arvinger (fuldstændigt særeje).

Stk. 2. En aftale efter stk. 1 kan angå en del af ægtefællernes ejendele, kan tidsbegrænses og kan træffes alene med henblik på en af ægtefællernes død.

Stk. 3. En aftale efter stk. 1 omfatter, hvad der træder i stedet for de ejendele, aftalen vedrører, og indtægter af disse ejendele, medmindre andet er bestemt i aftalen.

§ 28 a. En gaved giver eller arvelader kan vedrørende gave eller arv, herunder tvangsarv, træffe tilsvarende bestemmelse som efter § 28. Bestemmelsen vedrørende arv skal træffes i et testamente.”

Om forskellene mellem brøkdelsæreje og såkaldt anpartssæreje hedder det i Retsvirkningslovsudvalgets betænkning nr. 1552 fra 2015, side 312, bl.a.:

”Anpartssæreje og brøkdelsæreje minder til en vis grad om hinanden, men der er afgørende forskelle:

1) Brøkdelsærejet kan alene stiftes ved ægtepagt, gave eller testamente. Anpartssærejet antages af nogle forfattere herudover at kunne opstå ensidigt ved en tilfældighed, når midler fra flere formuearter sammenblandes.

2) Brøkdelsærejet kan kun ophæves ved ægtepagt og forbliver ved et salg af et brøkdelsærejeaktiv krone-for-krone brøkdelsæreje. Heroverfor antages anpartssæreje – udover ved ægtepagt – at kunne ophæves ensidigt ved, at ejerægtefællen sælger et aktiv i anpartssæreje og herefter selv fordeler salgsprovenuet forholdsmæssigt på de respektive formuearter. Det er uvist, hvordan en sådan fordeling skal finde sted for at være gyldig.

3) Sammenblanding af midler fra forskellige formuearter løses ved brøkdelsæreje på skifte af lovreglerne om vederlagskrav, som forudsat i forarbejderne til retsvirkningsloven, hvis ægtefællerne ikke aftaler andet ved ægtepagt. Anpartssæreje forudsættes som nævnt også at kunne deles ensidigt af en ægtefælle uden aftale med den anden og uden regler for, hvornår og hvordan en ægtefælle skal bestemme, hvilke midler der hører til de forskellige formuearter.”

Højesterets begrundelse og resultat

I 1978 overdrog Hs mor, A, en andel af ejendommen E1 til hende med bestemmelse om, at den skulle være hendes særeje. Overdragelsessummen for ejendommen var 680.000 kr., hvoraf 300.000 kr. blev givet som gave. H solgte den i 1988 og købte samme år ejendommen E2.

Købesummen for E2 var 3.521.235 kr., og der er enighed om, at en del af denne købesum (2.124.000 kr.) blev betalt med provenuet fra salget af E1. Spørgsmålet er, om E2 herefter i sin helhed er Hs særeje, eller om hun har et såkaldt anpartssæreje i denne ejendom – og hvad der i givet fald er størrelsen af et sådant anpartssæreje. Endvidere skal Højesteret tage stilling til, om de indtægter af Hs særeje, der er optjent efter den 1. oktober 1990, er fælleseje eller

særeje, samt til størrelsen af det vederlagskrav i henhold til retsvirkningslovens § 23, stk. 2, som M har ret til under skiftet af parternes fællesbo.

E2 – særeje eller anpartssæreje

Højesteret har ved dom af 29. maj 1984 (UfR 1984.564) og ved dom af 19. august 1987 (UfR 1987.763) fastslået, at en ejendom i sin helhed skal anses for særeje for en ægtefælle, som har modtaget den som gave med vilkår om særeje, når overdragelsen efter en samlet vurdering af sagens omstændigheder indeholder et betydeligt gavemoment.

Ved erhvervelsen af E1 i 1978 udgjorde værdien af gaven 44,12 % af overdragelsessummen, og Højesteret finder herefter, at denne ejendom blev særeje i sin helhed for H i henhold til As bestemmelse herom, jf. den dagældende § 21, stk. 1, nr. 2, i retsvirkningsloven. Salgsprovenuet, som hun opnåede ved salget af ejendommen i 1988, var derfor også særeje, jf. § 21, stk. 1, nr. 3.

H købte E2 i 1988, og spørgsmålet om særeje skal afgøres efter forholdene på dette tidspunkt, jf. herved Højesterets dom af 18. august 2015 (UfR 2015.3857).

Købesummen udgjorde 3.521.235 kr., og der er enighed om, at 1.041.812,50 kr. blev finansieret ved lån. Af restkøbesummen på 2.479.422,50 kr. bestod 2.124.000 kr. af salgsprovenuet fra salget af E1, som derfor var særeje. Under disse omstændigheder tiltræder Højesteret, at E2 må anses for Hs særeje i sin helhed. Det forhold, at en del af købesummen bestod af fællesejemidler, kan alene give grundlag for et vederlagskrav efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2, og således ikke for et såkaldt anpartssæreje.

Højesteret finder, at heller ikke særejereformen i 1990, jf. lov nr. 396 af 13. juni 1990, der bl.a. indførte mulighed for brøkdelsæreje, giver grundlag for at anerkende anpartssæreje.

Indtægter af E2 efter den 1. oktober 1990 (fælleseje eller særeje ?) samt vederlagskrav

Otte dommere – Poul Søgaard, Jytte Scharling, Thomas Rørdam, Poul Dahl Jensen, Jens Peter Christensen, Lars Hjortnæs, Kurt Rasmussen og Jens Kruse Mikkelsen – udtaler:

Den dagældende bestemmelse i retsvirkningslovens § 21 indeholdt regler om, hvad der var særeje, herunder særeje etableret ved gave. Efter § 21, stk. 2, var indtægt af særeje fælleseje,

medmindre andet gyldigt var bestemt. Retsvirkningslovens § 21 blev som nævnt ophævet ved lov nr. 396 af 13. juni 1990 og erstattet af § 28 og § 28 a, der trådte i kraft den 1. oktober 1990. Efter § 28 a kan en gavegiver træffe bestemmelse om særeje vedrørende gaven. En sådan bestemmelse om særeje omfatter efter § 28, stk. 3, også indtægter af særejet, medmindre andet er bestemt af gavegiver. Ved reformen i 1990 er der således sket en ændring af den udfyldende regel om, hvilken formueart indtægter af særeje har, når andet ikke er aftalt eller bestemt.

Som anført foran blev E1 særeje for H i overensstemmelse med gavegivers (As) bestemmelse herom ved overdragelsen til H i 1978. Gavegiver traf ingen udtrykkelig bestemmelse om, hvad der skulle gælde for indtægterne af særejet. Indtægterne af det oprindelige særeje (E1) og senere indtægterne af E2, der i 1988 trådte i stedet for det oprindelige særeje, er herefter fælleseje, jf. den dagældende § 21, stk. 2.

Spørgsmålet er, om bestemmelsen i § 28, stk. 3, hvorefter indtægter af særeje er særeje, fører til, at indtægter af E2, der optjenes efter den 1. oktober 1990, ikke længere er fælleseje, men i stedet særeje.

Den dagældende bestemmelse i § 21, stk. 2, og den nugældende bestemmelse i § 28, stk. 3, har karakter af regler, der fylder en aftale eller bestemmelse om særeje ud ved at fastlægge, hvilken formueart indtægter af særeje har, når der i aftalen eller bestemmelsen om særeje ikke er taget stilling hertil.

Vi finder, at bestemmelsernes karakter af udfyldende regler indebærer, at formuearten af fremtidige indtægter af særejet fastlægges endeligt på det tidspunkt, hvor aftale om særeje indgås, eller hvor bestemmelse om særeje træffes af gavegiver eller arvelader. Det er således lovgivningen på dette tidspunkt, som de disponerende har mulighed for at indrette sig efter. Det er også ud fra forholdene på dette tidspunkt, at det afgøres, om selve aktivet er særeje, jf. Højesterets dom af 18. august 2015 (UfR 2015.3857).

Heraf følger, at reglen i § 28, stk. 3, kun finder anvendelse på særejebestemmelser, som en gavegiver har truffet, før reglen trådte i kraft den 1. oktober 1990, hvis loven indeholder en overgangsregel herom. En sådan overgangsregel indeholder loven ikke.

På denne baggrund tiltræder vi, at indtægterne af E2, herunder også de indtægter, der er indtjent efter den 1. oktober 1990, er fælleseje.

Når det således lægges til grund, at indtægterne af E2 også efter den 1. oktober 1990 er fælleseje, er der mellem parterne enighed om, at M har et vederlagskrav på de 3,5 mio. kr., som landsretten har fastsat efter en samlet skønsmæssig vurdering.

Vi stemmer herefter for i det hele at stadfæste landsrettens dom.

Dommer Lars Apostoli udtaler:

Efter retsvirkningslovens § 21, stk. 2, var indtægt af særeje fælleseje, medmindre andet gyldigt var bestemt. Denne bestemmelse blev ophævet ved lov nr. 396 af 13. juni 1990 og afløst af § 28 og § 28 a, og det følger af § 28, stk. 3, at indtægter af særeje er særeje, medmindre andet er bestemt i ægtepagten, der danner grundlag for særejet, eller af gavegiveren eller arveladeren, der har truffet bestemmelse om, at det pågældende aktiv skal være særeje, jf. § 28 a. Som anført af skifteretten og landsretten indeholder loven fra 1990 ikke overgangsregler vedrørende indtægter af særeje, hvor særejet blev etableret ved ægtepagt, arv eller gave fra før 1990.

A har ikke truffet bestemmelse om, hvorvidt indtægterne af det særeje i form af en andel af E1, som hun gav til H i 1978, skulle være særeje eller fælleseje. Efter min opfattelse er der ikke fremlagt noget, der giver belæg for at fortolke As unkladelse af at træffe bestemmelse om indtægternes formueart som udtryk for et ønske om, at de skulle være fælleseje – svarende til resultatet i henhold til den dagældende § 21, stk. 2, når intet andet var bestemt. Hendes unkladelse betyder derfor alene, at hun netop ikke har truffet nogen bestemmelse om indtægternes formueart, og at formuearten for indtægterne må bestemmes efter de regler, der er gældende om sådanne indtægter på det tidspunkt, hvor indtægterne erhverves.

Indtægter af særeje er ifølge ordlyden af § 28, stk. 3, særeje, når intet andet er bestemt, og det gælder uden hensyn til, om det særeje, som indtægterne stammer fra, er etableret før eller efter 1990 og uden hensyn til, om det pågældende særeje er etableret ved ægtepagt, gave eller arv.

Uden særlige overgangsregler er der efter min opfattelse ikke hjemmel til anvendelse af § 21, stk. 2, på indtægter af særeje, som erhverves efter den 1. oktober 1990, hvor loven fra 1990 trådte i kraft, og § 21 blev ophævet. Indtægter af særeje, der erhverves efter den 1. oktober 1990, skal i stedet behandles efter reglen i § 28, stk. 3, som trådte i stedet for § 21, stk. 2. Det er således tidspunktet for erhvervelsen af indtægterne – og ikke tidspunktet for erhvervelsen af det særeje, som indtægterne hidrører fra – som er afgørende for, om det er den gamle regel i § 21, stk. 2, eller den nye regel i § 28, stk. 3, der skal anvendes. Dette resultat er også i overensstemmelse med de almindelige intertemporalretlige regler, idet jeg herved bemærker, at det efter § 28, stk. 3, er erhvervelsen af indtægterne og ikke etableringen af særejet, som er den relevante retsstiftende kendsgerning, og at en regelændring med virkning for indtægter, som erhverves efter den 1. oktober 1990, ikke indebærer et indgreb i et kontraktforhold mellem gavegiver og gavemodtager i en situation som den foreliggende, hvor gavegiver netop intet har bestemt om disse indtægter.

Da det af de anførte grunde er § 28, stk. 3, der efter min opfattelse finder anvendelse på de indtægter af særeje, som H har erhvervet efter den 1. oktober 1990, stemmer jeg for at stadfæste skifterettens bestemmelse om disse indtægter.

Som følge af flertallets afgørelse om indtægterne af E2 efter 1990, finder jeg ikke anledning til at udtale mig om størrelsen af vederlagskravet efter retsvirkningslovens § 23, stk. 2.

Konklusion

Der træffes afgørelse efter stemmeflertallet.

Højesteret stadfæster herefter landsrettens dom.

Thi kendes for ret:

Landsrettens dom stadfæstes.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger for Højesteret til den anden part eller til statskassen.